

PREDODŽBE O VIKINZIMA OD SREDNJOVJEKOVLJA DO SUVREMENOSTI

Carette, Celine

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:061583>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-02-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
SMJER KNJIŽNIČARSTVO**

DIPLOMSKI RAD

Osijek, 04. srpnja, 2018.

Celine Carette

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
SMJER KNJIŽNIČARSTVO**

DIPLOMSKI RAD

**TEMA: PREDODŽBE O VIKINZIMA OD
SREDNJOVJEKOVLJA DO SUVREMENOSTI**

PRISTUPNIK: CELINE CARETTE

Osijek, 04.07.2018.

Celine Carette

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: znanost o umjetnosti

Znanstvena grana: znanost o umjetnosti

Prilog:

Izrađeno:

Primljeno:

**MENTOR: izv. prof. dr. sc.
Lucija Ljubić**

Mj:

Broj priloga:

**PRISTUPNIK:
Celine Carette**

Mentor: izv. prof. dr. sc. Lucija Ljubić

(potpis)

UVOD	1
1.IZ VIKINŠKE POVIJESTI	2
1.1.VIKINŠKI POHODI.....	4
1.1.1.SAGE O ISLANDU I GRENLANDU	5
1.2.RELIGIJA I MITOLOGIJA.....	7
1.2.1.POGREBNI OBIČAJI U VIKINGA	9
1.2.2.MITOV I SAGE U STARO NORDIJSKOJ RELIGIJI.....	10
1.2.3.RAGNAROK.....	11
2.PREDODŽBE O VIKINZIMA	12
2.1.SLIKA O VIKINZIMA NA ISLANDU.....	14
2.2.SLIKA O VIKINZIMA U ENGLSKOJ	15
2.3.RAZVOJ NASTANKA PREDODŽBI I SLIKE O VIKINZIMA.....	16
2.4.IMAGOLOŠKI PRISTUP	19
2.4.1.DRUGOST ILI „DRUGI“	21
2.5.RAZLIČITA VIĐENJA VIKINGA.....	23
2.5.1.FIZIČKI IZGLED	23
2.5.2.OSOBINE KOJE SE PRIDAJU VIKINZIMA	24
2.5.3.UMJESTO ZAKLJUČKA	26
3.VIKINZI U POPULARNOJ KULTURI	26
3.1.VIKINZI: HEROJI ILI NEGATIVCI?	27
3.2.VIKINŠKI MUŠKARCI I ŽENE	28
3.2.1.SVJETLA KOSA I „IZNIMNA“ VISINA	28
3.2.2.STEREOTIPI VEZANI UZ VIKINŠKU ODJEĆU	30
3.2.3.ODJEVNI PREDMETI U VIKINŠKE ŽENE.....	31
3.2.4.ULOGA ŽENA I SLUŠKINJA U VIKINŠKOM SVIJETU.....	32
3.2.5.VIKINŠKE KACIGE.....	33
3.3.SLIKA O VIKINZIMA KAO BARBARIMA	34
4.SERIJA „VIKINZI“ : KADA SE ISPREPLETU POVIJEST I MIT	36
ZAKLJUČAK	39
LITERATURA	

UVOD

Vikinzi su stoljećima smatrani barbarima i divljacima, osobito u razdoblju Vikinške ere¹ kada su bili najpoznatiji po svojim pljačkaškim pohodima u kršćanskim samostanima. Prestravljenim suvremenikima pogani Vikinzi činili su se kao utjelovljenje terora i samoga zla koje je poslao pravični Bog kako bi kaznio svijet koji se posve izobličio i postao suprotnost onome kako ga je on stvorio. Ta slika nije brzo izbljedjela upravo zahvaljujući tomu što su većina pisanih izvora bila napisana rukama kršćanskih redovnika. No, važno je naglasiti kako su Vikinzi danas daleko poznatiji kao vrsni trgovci, osvajači te osnivači nacija. Tako je primjerice, Island postao najstarija republika u sjevernoj Europi, dok arheološki nalazi potvrđuju kako su Vikinzi bili prvi Europljani na tlu Sjeverne Amerike i to gotovo 500 godina prije samoga Kristofora Kolumba (Allan 2001, 7).

Ovaj rad u svom prvom uvodnome dijelu iznijet će povijesne činjenice, odnosno govorit će o vikinškoj kulturi, tradiciji te vjerovanjima. Dok će se ostatak rada pokušati osvrnuti na heteropredodžbe pojedinih naroda te njihov nacionalni identitet u usporedbi s Vikinzima. Također će pokušati definirati pogled na vikinšku kulturu od srednjovjekovlja do danas te pojasniti koju oni danas ulogu imaju u popularnoj kulturi te gdje ih sve pronalazimo i zbog čega. Rad će se dotaknuti i same serije „Vikinzi“² koja je u posljednjih nekoliko godina osobito zaintrigirala javnost te tako dodatno pojačala interes za ovaj narod i njihovo povijesno razdoblje. Stereotipi su oduvijek bili prisutni u društvu, no koliko su u ovom slučaju bili zaslužni za definiranje „Drugoga“, odnosno za stvaranje slike o Vikinzima te koliko je ona točna ili netočna. Imagološkim pristupom pokušat će se pojasniti problemi pri definiranju heteropredodžbi, ali i pitanje „Drugoga“ obzirom da se Vikinzi nerijetko nalaze u toj ulozi.

¹ Od kraja 8. do 11. stoljeća

² U režiji Michaela Hirsta, irsko-kanadska produkcija, 2013. (<https://www.imdb.com/>)

1. IZ VIKINŠKE POVIJESTI

„Naziv *viking* prvo je označavao djelatnost, a ne naziv skupine. Nemirni duhovi upražnjavali su odlaske u *vikingarenje*, odnosno pljačkaške pohode. Dolazili su iz norveških zemalja, koje će jednoga dana biti poznate pod imenima Danska, Norveška i Švedska, no u početku Vikinškog doba oni sebe nisu smatrali Dancima, Norvežanima ili Šveđanima. U tom razdoblju, njihova je odanost bila lokalnog karaktera, vezana uz susjedstvo ili pojedinog poglavicu“ (Allan 2001, 10). Smatra se kako vikinška era te njihovi pljačkaši pohodi traju od kraja 8. stoljeća pa sve do početka 13. stoljeća kada počinju prihvaćati kršćanstvo kao svoju religiju (LZMK). Vikinzima se stoga nisu nazivali ljudi koji su ostajali „kod kuće“ te je važno naglasiti kako su zapravo bili malobrojni oni koji su odlazili u pohode. Bili su to uglavnom mladi muškarci čiji roditelji nisu bili iz plemićkih krugova te su si na taj način htjeli osigurati budućnost.

Iako je dugo bilo nepoznato, Vikinzi nisu kretali u svoje pohode samo radi pljačke i devastacije, već zbog svoga slobodnog duha te zbog velike želje za novim otkrićima te upoznavanja novih kultura i civilizacija. Suprotno ustaljenim mišljenjima kako su svi srednjovjekovni stanovnici sjeverne Europe bili pljačkaši i „barbari“ iz povijesnih i arheoloških istraživanja moglo se zaključiti kako se velika većina uglavnom bavila poljoprivredom te poslovima vezanim uz more i brodogradnju. Poznato je da su se bavili izlovom bakalara koji je procvatom trgovine, uz kitovo ulje, postao vrlo tražena i cijenjena namirnica diljem Europe, ali i šire. Iako se sjeverne zemlje bile slabo poznate ostatku Europe toga vremena, Norvežani su ipak pripomogli u pozitivnom širenju glasa o Skandinavskim zemljama upravo uz pomoć svoje neobuzdane želje za trgovanjem i upoznavanjem novih zemalja. Tako je poznato da su zahvaljujući svojoj trgovini i brzim brodovima koji su bili daleko ispred svoga vremena, svoje trgovačke pothvate imali sve do zemalja sjeverne Afrike, ali i područja Bizantskoga carstva u kojima su osobito tražena i luksuzna roba bili krzno i kuglice baltičkoga jantara (Allan 2001, 11).

Poznato je kako su se vikinški narodi često borili između sebe, no usprkos tomu imali su mnogo toga zajedničkog. Počevši od zajedničkog jezika koji se u to vrijeme nazivao staronorveškim, do činjenice da je religija bila gotovo ista u svim dijelovima skandinavskih zemalja – štovali su Odina, Thora i druge sjeverne bogove. Društva su im bila kreirana u vrlo sličnom obliku koji se dijelio u tri klase – prva kategorija bili su ratnici i plemići koji su uživali povlašteno mjesto u društvu, najveća klasa bili su slobodni ljudi koja je uključivala

trgovce, zanatlije, a posebice *bondi*³ koji su posjedovali svoju vlastitu zemlju. Posljednja klasa bili su dakako robovi (Allan 2001, 10). Kako je već ranije spomenuto zbog manjka plodne i obradive zemlje vladali su nemiri u plemićkim i trgovačkim krugovima te se smatra da su mlađi sinovi, upravo iz straha od gubitka nasljedstva te zemlje, stvorili skupinu koja se i danas definira kao skupina vikinških pljačkaša. Iako to i dalje nije točno utvrđeno te se povjesničari i danas sukobljavaju oko razloga koji je naglo natjerao velik broj Norvežana na obale koje im nisu od prije bile poznate. Veliki tehnološki napredak u izgradnji brodova, takav su tada uistinu imali samo Skandinavci, vjerojatno jest utjecao na poriv za otkrivanjem novih obala, no što je uistinu prouzročilo toliki egzodus iz sjevernih zemalja.

Tada stanovnici Skandinavskog poluotoka nisu bili brojčano jaki kao primjerice danas, no prema istraživanjima stoji kako su se za vrijeme Vikinške ere poboljšali klimatski uvjeti te su zime postale blaže što je vjerojatno utjecalo i na nižu stopu smrtnosti kod novorođenčadi. Prvi narod koji je pokrenuo val iseljavanja bili su Šveđani koji se zaputili prema istoku, odnosno Rusiji rutom preko Baltičkog mora. „Preuzevši postojeću slavensku naseobinu u Novgorodu krajem 9. stoljeća, pretvorili su je u ključnu trgovačku postaju koja je kontrolirala dvije glavne rute prema jugu. Prva od njih slijedila je Dnjeper do Kijeva, gdje je uspostavljena druga postaja, a potom je išla do Crnog mora, otvarajući put prema bizantskoj prijestolnici, Konstantinopolu. Druga je odvela putnike na brodovima gotovo 4,000 kilometara niz Volgu do Kaspijskog jezera, iza kojeg su karavanske rute vodile sve do Bagdada“ (Allan 2001, 12).

Vikinge su na jugu najviše privlačile srebrne kovanice iz arapskoga svijeta. Oni su im zauzvrat davali krzno te robove koji su većinski bili slavenskog⁴ podrijetla. Često bi dolazilo do sukoba i pljačke ukoliko im se ne bi svidjela ponuđena roba. Tako su primjerice dva puta pokušali pljačkati i samu prijestolnicu Konstantinopol, drugi puta s puno više uspjeha no što je to bilo prvoga puta. Kako je drugi pokušaj prodora u bizantsku prijestolnicu bio puno uvjerljiviji, car je odlučio sklopiti primirje sa Sjevernjacima ponudivši im mogućnost trgovanja u zamjenu za nekolicinu osobnih tjelohranitelja koji su tada prozvani Varjazima⁵. Za razliku od Šveđana, narodi Danske usmjerili su se prema jugu, odnosno, Engleskoj i zemljama Franačkog carstva pod vodstvom Karla Velikoga. „Vikinzi su zgrabili svoju priliku. Na Uskrs 845. godine Vikinzi su napali Pariz nakon što su putovali uzvodno Seinom 160 kilometara“ (Allan 2001, 14). Tako su se primjerice taktike napada u Danaca počele mijenjati,

³ Staronorveški naziv za klasu trgovaca.

⁴ T. Allan tvrdi da su Englezi riječ *slave* preuzeli upravo iz staronorveškog jezika te ona danas znači rob.

⁵ Naziv dolazi od staronordijske riječi *var* što u prijevodu znači zakletva, dakle zakleli su se na odanost kralju, a za uzvrat dobili pravo na slobodnu trgovinu.

od kratkih i iznenadnih, polako su počeli prezimljavati u zemljama koje su napadali. Upravo na takav način zauzeli su pola Engleske te se to područje nazivalo Danelaw. Trajan doprinos vikinške kulture u Engleskoj vidljiv je u ojačavanju anglosaksonskih koncepata pisanog zakona te su uveli suđenje pred porotom. Također su ostavili trajan trag u engleskom jeziku gdje su svakodnevne riječi poput *sky* (nebo), *hell* (pakao), *die* (umrijeti) unijeli u svakodnevni govor današnjice u Engleskoj, a korijen tih riječi dolazi iz staronorveškog jezika. Danelaw bio je dobra osnova i podloga za napad na Francusku s naglaskom na Pariz. 911. godine, franački kralj Karlo III. odlučio je potkupiti napadače kako bi spriječio daljnje prodore u svoje kraljevstvo. Tadašnjem vođi Vikinga Rollu ponudio je dio zemlje oko ušća rijeke Seine, od tada potječe naziv Normani, što bi u slobodnom prijevodu značilo *Sjevernjaci*. Oni koji su ostali živjeti na tom području usvojili su jezik te su prihvatili kršćanstvo (Allan 2001, 15).

Norvežani su pak bili poznati po osvajanju slabije poznatih područja, kao što su primjerice Škotska i Irska, tako je danas poznato kako su grad Dublin osnovali upravo norveški Vikinzi. Naselili su i otočja koja su prije njihovih provala služila kao ljetovališta irskim redovnicima. Neka od njih bili su Farski otoci⁶ te Shetlandsko otočje koje je od naseljavanja Vikinga ostalo naseljeno sve do danas.

1.1. VIKINŠKI POHODI

Pretpostavlja se kako su norveški fjordovi bili početne baze vikinških pljački te da se upravo korijen riječi *Viking* krije u staronorveškoj riječi *vik* što bi u prijevodu značilo „zaljev“. Obala Skandinavije vrlo je razvedena te su prvotni Vikinzi iskoristili skrivene fjordove na Sjevernom moru kako bi pljačkali teretne brodovi kojima je to bila trgovačka ruta. Kasnije u 8. stoljeću manje skupine Skandinavaca započele su obrušavanje na južnije dijelove Europe. Vikinzima su omiljene mete bili uglavnom nezaštićeni kršćanski samostani na samim rubovima gdje su znali da će pronaći veliko bogatstvo uz koje su vezali i samu katoličku crkvu. Prvi napad na Englesku zabilježen je 793. godine u samostanu na otoku Lindisfarneu što je bio početak vikinške ere koja je trajala od 8. stoljeća pa sve do 11. kada se većinsko prihvaćanje kršćanstva na području Skandinavije smatra krajem zlatne vikinške ere⁷(Whitehead 2013, 32-34).

Kako je već ranije spomenuto, izvješća o pljačkanim samostanima pisali su redovnici koji su spominjali potpuno devastirane samostane, no prema arheološkim istraživanjima, oni jesu bili

⁶ U prijevodu bi značilo „otok ovaca“

⁷ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika

oštećeni, ali vrlo rijetko i posve porušeni ili spaljeni. Vikinzima nije bilo u interesu uništiti katoličku vjeru, kao što je tadašnjoj srednjovjekovnoj Europi to bilo na pameti, već se na jednostavan i lak način dohvatiti što više vrijednih stvari uz pomoć kojih bi u svojoj domovini stekli viši položaj u društvu. Stoga, nema potrebe misliti kako su Vikinzi bili posebni po svome barbarstvu jer su na jednak način tuđe samostane pljačkali i sami Englezi, Franci te Irci koji su se prema svojim susjedima odnosili jednako kao što su se Vikinzi odnosili prema njima. „Naime postojale su dvije bitne razlike između Vikinga i njihovih žrtava. Prvo, svojim metama prilazili su s mora dajući im pritom efekt iznenađena, a drugo, prvih nekoliko naraštaja Vikinga bili su pogani“⁸ (Fitzhugh i Ward 2000, 29).

Iako su njihove pljačke bile najučestalije tijekom 8. stoljeća i to na obalama današnje Velike Britanije, nastavile su se i kroz iduća dva stoljeća te su stizali do obala Španjolske, Mediterana i Sjeverne Afrike. Njihovi pohodi su u početku bili sezonski, odnosno događali su se uglavnom za vrijeme ljetnih mjeseci kada su vremenske prilike bile pogodnije. Kasnije, kada su prilikom nagodbi ili pak borbom zaposjeli dijelove zemalja koje su posjećivali u svojim brodovima, tada su ondje privremeno ostavljali djecu, žene te ljude koji nisu bili za sudjelovanje u daljnjim pohodima kako bi iskoristili plodno tlo koje im je bilo vrlo ograničeno u vlastitoj domovini. Na taj način nastaju pokrajine koje su stalno naselili narodi sjeverne Europe koji su se akulturirali sa običajima, jezikom i religijom, koja je prvenstveno u Europi bila kršćanstvo, određene zemlje u kojoj su se nalazili. Kako je već ranije rečeno, Vikinzi su imali veliki utjecaj na zemlje u kojima su imali pohode, najviše na području današnje Velike Britanije gdje su čak osnovali gradove koji i danas postoje te suvremeni engleski jezik unijeli znatan broj staronorveških riječi.

1.1.1.SAGE O ISLANDU I GRENLANDU

Jedna od glavnih uspjeha u vikinškoj eri koja je bila prekretnica prema modernom društvu bio je parlament na Islandu. Island je razvio nezavisno carstvo gdje je 36 starješina odlučivalo o svome okrugu. Tako Island postaje prvom, ali i najdugovječnijom demokracijom u Europi koja nikada nije pala pod dominaciju bilo koje druge vrste vladavine. Skupština je osnovana još davne 930. godine (Fitzhugh i Ward 2000, 19).Kako je Island uopće dobio ime? Prema sagama, otok je dobio ime prema jednom od prvih stanovnika koji su ga naselili, NorvežaninuFlokijuVilgerdarsonu. Svoj put prema otoku pronašao je navigacijom uz pomoć ptica koje je držao na brodu u kavezu. Njegov boravak ondje nije bio slavan te je Island

⁸ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika

napustio nakon manje od godinu dana zbog gubitka stoke kojoj nije pripremio zalihe sijena. No, što je uopće bio uzrok tako velikom valu iseljenika koji su svoj novi dom pronašli upravo na Islandu, a potom i na Grenlandu. Tijekom Vikinškog doba, politički razvoj na sjeveru Europe dodatno su pojačali mijenjanje demografske slike, osobito na području Norveške. U toj zemlji veliki val kolonista koincidirao je s uspješnom kampanjom kralja Haralda Ljepokosog koja je bila na svom vrhuncu na prijelazu s 9. na 10. stoljeće te je nametnuo vlast i nad neovisnom lokalnom aristokracijom. Tako su velik broj prvotnih naseljenika Islanda i otoka u sjevernom dijelu Atlantika bili Norvežani koji su svoju domovinu napustili kako bi pobjegli teškoj Haraldovoj vladavini (Allan 2001, 69 i 87).

Prema zapisima u *Vinland sagi*⁹ godine 982. skupština odlučuje protjerati čudljivog Erika Crvenog koje je bio imigrant iz Norveške te je svoje utočište pronašao na Islandu nekoliko godina ranije zajedno sa svojim brodom, nekolicinom sljedbenika te lošom reputacijom. Protjeran je iz Norveške zbog neopravdanog ubojstva te je spas pronašao na Islandu s vrlo malo zemlje koja mu je pripadala te novom ženom, no njegov snažan temperament opet je počeo izlaziti na vidjelo. Skupština ga je prognala s Islanda na tri godine zbog žestoke svađe koju je započeo sa susjedom oko krave. Nakon što je prognan odlazi na mjesto udaljeno nekoliko dana plovidbe zapadno od Islanda gdje su ribolovci samo ponekad odlazili tražeći novi izvor prihoda. Nadolazeći događaji rezultirali su Erikovim otkrićem Grendlanda te otkrićem njegovoga sina Leifa, odnosno plovidbom na obale Sjeverne Amerike. U sagi je objašnjeno kako se Erik nakon tri godine progonstva s Islanda vraća u nadi da će prikupiti dovoljan broj dobrovoljaca koji će poći s njim na „Greenland“¹⁰. Dvadeset i pet brodova zaputilo se prema obalama Grenlanda, no samo ih je četrnaest stiglo na valjanu destinaciju. Prvotno su se naselili na području zvanom Brattahlid koje je bilo bogato zelenom površinom koja je poslužila kao dobra odskočna daska u poljoprivredi. Grad se nalazio na sjeverozapadnim fjordovima Grenlanda, a danas se zove Narsarsuaq. Erik i njegova žena Thjodhil imali su veliku obitelj, tri sina, Leifa, Thorvalda i Thorsteina te kći Freydis (Fitzhugh i Ward 2000, 19-20).

Do kraja 1000. godine poljoprivreda na Grenlandu bila je na vrhuncu uspjeha, a trgovački odnosi s Islandom i Europom su procvatili. Grenland je pokazivao ozbiljne znakove napretka te se na taj način primicao tituli uspješnoga novog centra nordijske kulture i društva. Iako se

⁹ Zapisi se prije svega odnose na vikinško otkrivanje Sjeverne Amerike te su zapisi očuvani upravo na Islandu.

¹⁰ U prijevodu „zelena zemlja“; na taj način je htio privući što veći broj ljudi uvjeravajući ih kako se radi o zemlji s puno bogate i obradive zemlje.

Erik nikada nije priklonio kršćanstvu, iz ljubavi prema svojoj ženi koja je pokazivala velik interes za novu religiju, izgradio je malenu crkvu koja je ujedno postala i prva crkva uopće na zapadnoj strani Atlantika. Erik nije stao na ovome, nakon što je svoj „teritorij“ podigao na noge, pošao je zajedno sa svojim sinom u pohode prema Sjevernoj Americi što je ujedno bio i zadnji pohod Vikinga uopće. Na kraju je važno napomenuti kako se stanovnici Islanda i Grenlanda nikada nisu pristali zvati Vikinzima te su taj naziv odlučno odbijali do daljnjega.

1.2.RELIGIJA I MITOLOGIJA

Autori Fitzhugh i Ward tvrde da staronordijska mitologija svoj početak datira još od prije Kristova rođenja, a klasificirana je kao etnička religija koja je pripadala specifičnoj skupini ljudi za razliku od, primjerice Kršćanstva koje se klasificira kao univerzalna ili multietnička religija. Tradicionalno, skandinavski religija bila je politeistička i sadržavala je velik broj bogova i boginja koji su bili svrstani u dvije „obitelji“ bogova; *aesir* i *vanir*. No, osim bogova u ovoj mitologiji mogu se pronaći brojna druga bića poput divova, patuljaka, *norns*¹¹, *Valkyrje*¹² te vilenjaci. Još od kamenog doba, religija postoji kao oblik predodžbe o tome kako ljudi vide nadnaravne moći koje ih vode kroz život. Religijska uvjerenja dozvoljavaju ljudima da komuniciraju s tim pojavama kroz različite rituale i običaje. Tako je primjerice, u brončanom dobu zabilježen velik broj spiljskih crteža, ali i ostataka žrtvovanih životinja i ljudi. Zabilježeno je kako su narodi Skandinavije uglavnom vršili žrtvovanja kako bi ostvarili veću plodnost pri obradi zemlje, ali plodnost se mogla odnositi i na brat te broj djece u braku i smrtnost novorođenčadi. Svoje rituale žrtvovanja najčešće su vršili u blizini vode ili vodopada, a kasnije su se gradili hramovi koji su predviđeni za štovanje bogova te prinošenje žrtava.

Daleko najpoznatije takvo svetište bilo je *Gamla Uppsala*¹³ koje je ukrašeno slikama triju glavnih bogova iz nordijske mitologije; Thorom, Odinom i Freyom. “Kroničar Adam iz Bremena koji je djelovao u 11. stoljeću pisao je da se glavni obred u velikom hramu u Uppsali u Švedskoj, gdje je bio štovan Odin, održavao svakih devet godina i da je trajao devet dana, tijekom kojih bi bilo ubijeno po devet žrtava svake dostupne vrste, uključujući i ljudsku“ (Allan 2001, 44). Opis unutrašnjosti hrama dolazi upravo iz usmene predaje jednoga od danskih kraljeva Svena Estridsena (Fitzhugh i Ward 2000, 57).

¹¹ Ženska stvorenja koja upravljaju sudbinom i srećom čovjeka; sjede u središtu svijeta (<http://www.lzmk.hr/>).

¹² Ženski duhovi koji su skupljali duše poginulih ratnika na bojišnici i zatim ih odnosile u Valhalu (<http://www.lzmk.hr/>).

¹³ U prijevodu Stara Uppsala – vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

Thor, koji je bio najmoćniji među bogovima, zauzeo je samo središte hrama. Šveđani su žrtve prinosili Thoru kada su se bojali gladi ili bolesti, Odinu ako je rat bio na vratima, a Freyi ako se spremalo vjenčanje. Freya je bila boginja plodnosti i ljubavi, a pripadao je kraljevskoj obitelji vanir, koja je prema predaji bila prvobitna dinastija bogova u Skandinaviji, a najviše je bila vezana uz kult plodnosti. Bogovi koji su zajedno s njim pripadali ovoj dinastiji bili su: Freyja (Freyova sestra, bila je božica ljubavi i plodnosti) te Njord (otac Freya i Freyje, a njegovo ime znači „zemlja“), iako se njemu ne pridaje velika važnost kada je u pitanju hijerarhija u nordijskoj mitologiji. Odin i Thor pripadali su dinastiji bogova aesir. Vanir i aesir suprotstavljene su skupine bogova, a prema ranijim povijesnim istraživanjima smatra se kako je do problema došlo upravo zbog različite religijske interpretacije obiju skupina zasebno. Upravo dolaskom novom skupinom ljudi na sam prostor Skandinavije koja je i postala vladajuća skupina, odnosno aristokracija i viša klasa, misli se kako su oni tada na područje Sjeverne Europe utemeljili vjerovanje u skupinu aesir te su na taj način degradirali vjerovanje u staru skupinu bogova, vanir. Prije svega dalo bi se zaključiti kako je svaka dinastija bogova svakom staležu u nordijskom društvu predstavljala različite uloge te je ovisilo o pojedincu ili čitavoj obitelji koliku ulogu ima koja obitelj bogova (Fitzhugh i Ward 2000).

Thor je vladao nebom te je upravljao munjama, vjetrom i olujama te suncem. Često su ga opisivali kao boga iznimne fizičke snage zbog koje su nastajali brojni mitovi, osobito oni u kojima se on obračunava s divovima. U vikinškoj kozmologiji svijet je bio prikazan i shvaćen kao ravna ploča na kojoj je svaki čovjek, ali i mitološko biće imalo svoje točno određeno mjesto. „Bogovi su bili smješteni u središtu svijeta u *Asgardu*¹⁴ oko samoga drveta *Yggdrasil*¹⁵, a ljudi su ih okruživali u *Midgardu*¹⁶. Divovi su živjeli u *Utgardu* što je ujedno u prijevodu značilo da žive na vanjskim rubovima svijeta. U vertikalnom svijetu, odnosno u podzemnom svijetu živjeli su patuljci i *norns* koje su živjele u korijenju drveta *Yggdrasil*. Na dnu oceana živjela je Zmija svijeta čije je tijelo omotavalo čitavi svijet“¹⁷ (Fitzhugh i Ward 2000, 57). Prema mitovima, Thor se u svojim sukobima s divovima borio za očuvanje poretka u svijetu te je želio spriječiti prodor divova u zemlju bogova ili ljudi. Thor je bio osobito štovan i popularan bog, vjerojatno zbog same činjenice kako su vremenski uvjeti bili od iznimne važnosti za uspjeh poljoprivrede u zemljama Skandinavije. To dokazuje činjenica kako brojni gradovi, osobito u Švedskoj i danas nose u svome nazivu „Thor“ (Tor), njemu u

¹⁴ Dom bogova u nordijskoj mitologiji.

¹⁵ „Stablo svjetova“ spajalo je svih devet svjetova germanske mitologije.

¹⁶ Svijet ljudi, dom prvoga muškarca i žene od kojih je nastao cijeli ljudski rod.

¹⁷ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

čast (Torslunda, Torsåker, Torsvi). Thor je također element i brojnih skandinavskih osobnih imena koja se koriste i danas (muška: Tore, Torsten, Torkel; ženska: Tora, Torun, Tordis).

Odin je bio bog više klase, odnosno elite pod koju su spadali kraljevi, pjesnici i ratnici, a sudeći po nekim sagama u tu skupinu spadali su i moreplovci. Staronordijska mitologija Odina najčešće opisuje kao najmoćnijeg boga. On je bio tvorac ljudske rase, darovao je dah Asku i Embli, prvom muškarcu i ženi na svijetu koje je napravio od granja s drveća. Bio je bog mudrosti te je poznao rune koje je ujedno dao i ljudima na korištenje, osim navedenoga, imao je i šamanske moći te je poznao magiju uz pomoć koje je bio vladar života i smrti, a moć je crpio iz drveta Yggdrasil. Kako se za njega govorilo da je bog plemićke moći, sam kralj koji je na prijestolju smatrao se dijelom Odinove obitelji. Govori se kako je Odin bio član danske kraljevske dinastije Skjoldung te je vjerojatno upravo iz toga razloga najviše bio štovan u Danskoj, ali i u južnoj Švedskoj. Povijesna istraživanja pokazala su kako je upravo on bio nordijsko božanstvo koje su zapadna kršćanske zemlje prvoga upoznale i zapamtile, vjerojatno zbog činjenice kako se radilo o božanstvu koje su štovali ratni redovi u društvu, ali i sam kralj kako je već ranije rečeno.

1.2.1. POGREBNI OBIČAJI U VIKINGA

U povijesnim pregledima mogu se pronaći brojni zapisi o predmetima koje su Vikinzi vezali uz pojedinog boga te mu je to ujedno bio i zaštitni znak. Odinov simbol bio je čarobni štap, čekić, a vjerojatno i najpoznatiji simbol nordijske mitologije, zasigurno je bio Thorov pripadajući predmet, dok je Freyev bio srp. Minijature ovih predmeta nerijetko su se pronalazile u grobovima na području Skandinavije, bilo da su pokojnik ili pak njegova obitelj imali posebnu povezanost s nekim od bogova. Bilo je brojnih rasprava ovo specifičnog pokopa, odnosno, pokojnik se polagao u manji brod, a to se može protumačiti kao da je bio svećenik ili pripadnik kulta u čast bogu Freyu upravo iz razloga što je jedan od Freyevih zaštitnih znakova bio brod. Tako su se mogli definirati i grobovi u zemlji u kojima je spomen kamen bio ukopan na način da tvori oblik broda prepoznatljivog u to doba, ali i danas kao najmoćnije vikinško oružje. Nerijetko su i žene bile pokapane u pokretnim kolima ili kolicima osobito u južnoj Skandinaviji u 10. stoljeću što je također mogla biti indikacija sljedbenika kulta boga Freya (Lovrić 2013, 10).

Čest religijski motiv u grobnicama bile su i minijature „Thorova čekića“, najčešće su bili srebrni ili željezni, a velik broj minijatura pronađen je uglavnom iz razdoblja od kasnog 10. stoljeća do početka 11. u istočnom dijelu Švedske, na pojedinom otočju u Baltiku te u Rusiji.

Većina grobova u kojima su pronađena Thorova obilježja bili su zapravo kremirani pokojnici. Nikada nije sa sigurnošću zaključeno radi li se o tome da čekić uistinu pripada kultu boga Thora, no obzirom da su se takve minijature pronalazile uglavnom na samom vrhu kremiranih ostataka pokojnika, moglo se zaključiti kako to uistinu i jest točan podatak i zaključak. Postavlja se pitanje, zbog čega su stari Nordijci kremirali svoje mrtve? U zapisima pojedinaca koji su bili svjedoci takvim ritualima piše kako ostale religije svoje mrtve polažu u zemlju dajući ih zemlji i crvima da ih proždiru, dok Sjevernjaci to čine na „human“ način, kremirajući ih te se njihovi pokojnici za treptaj oka nalaze u raj. ¹⁸ Po pojedinim simbolima u grobovima, kao što su jaje i kokoš, dalo se zaključiti kako su vrlo vjerojatno vjerovali i u postojanje reinkarnacije, ali u smislu da pokojnik svoj život nastavlja u onostranom svijetu te su upravo iz tog razloga, primjerice žene pokapali u najboljim haljinama i s predmetima koje su voljele za života, dok su ratnike redovito pokapali s mačevima, sjekirama, a nerijetko i s konjem za kojeg su vjerovali da će mu biti potreban suputnik i u životu nakon smrti (Fitzhugh i Ward 2000, 58-59).

1.2.2. MITOVI I SAGE U STARO NORDIJSKOJ RELIGIJI

U vikinškoj mitologiji i početak i kraj svijeta kojeg su oni tada poznavali ima vrlo jasnu sliku. Često se govori kako je upravo Island utjecao na takvo viđenje stvari zbog svoga spoja vatre i leda. Svijet je, kako govore mitovi, nastao iz golemog ponora *Ginnungagap*¹⁹ koji je na jugu graničio s *Muspellom*²⁰, a to mjesto čuvao je vatreni div Surt. Na samom sjeveru svijeta nalazila se smrznuta zemlja pod nazivom Niflheim koja je kasnije prozvana i zemljom mrtvih. Iz tog spoja leda i vatre nastaje para iz koje nastaje glina koja je oblikovala prvog diva na svijetu.

Iako je Odin i sam plod „miješane“ ljubavi te mu je majka žena div, on se odrastajući pretvorio u pravu opasnost za divove. Sa svojom dvojicom braće planirao je ubiti diva Ymira koji je bio prvi div na svijetu uopće, a kada su u tome uspjeli, njegova krv potopila je čitavo njegovo potomstvo divova. Jedan par divova iz te loze ipak je preživio te su pobjegli u zemlju Jotunheim što bi doslovce značilo „dom divova“ te im je osnovni cilj bio istrijebiti Odina i njegovu obitelj. Odin i njegova braća od tijela diva Ymira napravili su svijet kakav danas poznajemo; od njegove krvi nastala su mora i rijeke, od njegova mesa kopno, od kostiju planine, a od lubanje nebo. Nakon što su stvorili osnovne materijalne stvari, Odin i njegova

¹⁸ Prema zapisima germanskog povjesničara Adama od Bremena iz 11. stoljeća (<https://www.britannica.com>).

¹⁹ U prijevodu „beskrajna praznina“.

²⁰ U prijevodu „prebivalište vatre“.

braća odlučili su se stvoriti i živa stvorenja. Prvi su bili patuljci koji su nastali iz ličinki koje su napale Ymirovo trulo meso, zatim su im bogovi dali svijest i naselili ih po zemlji da traže zlato. Nakon patuljaka, stvorili su ljude iz naplavina koje su našli na obalama mora. Ljudima je, kao što je već ranije rečeno, dodijeljeno centralno područje svijeta, Midgard. No, ljudi su ubrzo izgradili svoje vlastito središte Asgard u kojem su gradili velike dvorane i palače u čast bogovima (Allan 2001, 34).

Problem s vikinškom mitologijom bio je taj što se nikada nije moglo egzaktno odvojiti mit od utvrđene stvarnosti. Prema predaji vjerovali su u postojanje devet svjetova u koje su bili uključeni svijet divova, ljude te više rasa bogova. Najnižim od svih svjetova vladala je mračna božica podzemlja Hel, ona je bila napola živa žena, a napola istrunulo tijelo. U teoriji tih devet svjetova nikada nije postojalo u miru, već u stalnim sukobima i ratovima tek možda uz poneki savez i primirje. Točno takav bio je i svijet Vikinga, nemiran, pun napetosti i u konstantnom strahu od novih sukoba i ratova (Allan 2001, 36).

1.2.3.RAGNAROK²¹

Prikaz vikinškog kraja svijeta vrlo je jedinstven te detaljno opisan, može ga se usporediti jedino s biblijskom Apokalipsom. „Priča se prenosi putem aluzija u dvije poeme, u oba slučaja iz usta pojedinaca s pristupom tajnim zanimanjima; u duljoj poemi, *Völuspá*, nastaloj otprilike 1000. godine, pripovjedač je žena vidjelica koja je opisana kao vješta magiji“ (Allan 2001, 62). Priča o Ragnaroku imala je dubok utjecaj na vikinški pogled na svijet, osobito je pridonijela fatalizmu koji je se prožima kroz čitavu nordijsku mitologiju.

Na kraju svijeta, bogovi, ljudi i njihovi svjetovi bit će uništeni. Po mitologiji, čak niti najснаžniji među bogovima kao što su Odin i Thor, neće moći preživjeti tu kobnu bitku koja je upravo iz toga razloga i dobila naziv „propast bogova“. Smrt Baldura koji je bio sin Odina i Frigg sam je uvod u Ragnarok. Kako je ubojica bio Hod, također Odinov sin, Frigg traži od svih živih i neživih stvorenja zakletvu kako mu neće nauditi u nadi da će izbjeći dodatne sukobe. No, Loki, koji je vrlo nestabilan i nestalan bog tada postaje utjelovljenje zla i Frigg podsjeća kako nije uputila molbu i imeli. Slijepi Hod zapravo nije namjerno ubio Baldura već ga je Loki naveo te ga ovaj nehotice probija imelom. Frigg nedugo zatim krene u podzemno carstvo božice Hel zatražiti njegovo oživljavanje, no Loki joj se ponovno suprotstavlja te ga ona odluči kazniti tako što ga utrobom njegova vlastitoga sina Narfija vežu za oštre stijene gdje će dočekati sam Ragnarok. Dolazak Ragnaroka, prema usmenim i pisanim predajama,

²¹ U doslovnom prijevodu „bitka na kraju vremena“ ili „propast bogova“.

najavit će mahnjita ratovanja među ljudima popraćeno snažnom zimom koja će potrajati pune tri godine. Vukovi koji su stvoreni kako bi vječno lovili zvijezde, sunce i mjesec, konačno će uhvatiti svoj plijen, zatim će se zatresti čitava zemlja. „Tri kokota će kukurijekati, jedan na stablu za vješanje , drugi u carstvu Hel, a treći u Valhalli, kako bi označili da su sile zla konačno na slobodi. Vuk Fenrir će rastrgati svoje okove, a Jormungand, Zmija svijeta će izaći iz mora , štrcajući otrov iz usta“ (Allan 2001, 64). Uzburkan zbog Zmije, ocean te poplaviti svijet mrtvih Hel te će se Loki osloboditi svojih okova. Bogovi će zajedno s ljudskim junacima koji su se tijekom godina okupili u Valhalli uzeti oružje u ruke kako bi se sukobili s neprijateljem. U samoj bitci, Freya će sasjeci Surtov²² vatreni mač, Thor ubija Zmiju, no na koncu i sam umire otrovan njezinim ugrizom, Odina će ubiti ruka Fenrira. Zatim će se sunca pomračiti, nebeski svod će se otvoriti, a zvijezde će popadati s neba. Prema predaji ocean će probiti svoje dotadašnje granice te će čitava zemlja utonuti u more. No, život će se na zemlji ipak nastaviti uslijed apokalipse. Nova zemlja izdići će se iz mora, a novo sunce bit će još snažnije i veće. Preživjet će dvojica Thorovih i dvojica Odinovih sinova, a pridružit će im se i Baldur i Hod koji su nakon konačne bitke bili izbačeni iz Hela. U Midgardu, zemlji ljudi, jedan par preživjet će kataklizmu skrivajući se u šumi, a njihovi potomci ponovno će napučiti zemlju. Iako će zemlja budućnosti biti bolja i milosrdnija prema svojim žiteljima, ipak će i dalje biti prisutno sjeme zla zbog prirodne ravnoteže (Allan 2001, 62-65).

2.PREDODŽBE O VIKINZIMA

Vikinzi su, kao što je već ranije spomenuto, u današnjoj popularnoj kulturi nerijetko i dalje opisivani kao krvožedni barbari koji za sobom ne ostavljaju ništa osim spaljenih i pokradenih ostataka kršćanskih samostana. Stoga pomoć kod definiranja današnje percepcije na Vikinge možemo potražiti kod posjetitelja muzeja. „Ovo istraživanje²³ pokušava definirati sliku o Vikinzima u engleskom i islandskom društvu u dva muzeja, Vikingaheimar u Reykjanesbaeru te muzej u Yorkshireu u Engleskoj. Cilj ovog istraživanja jest na temelju prikupljenih podataka prilikom ispitivanja posjetitelja muzeja definirati kolektivni, nacionalni, ali i osobni identitet. Postavlja se pitanje koliko stereotipi i danas utječu na definiranje slike o Vikinzima“²⁴ (Whitehead 2013, 2). Što se zapravo želi postići? Želi se ukazati na postojanost stereotipa, no koliko ga ljudi, odnosno posjetitelji muzeja, uopće mogu svrstati u kategoriju

²² Moćni vatreni div koji u Ragnaroku svojim vatrenim mačem zapali čitav svijet.

²³ Whitehead proveo je istraživanje u muzejima gdje je uz pomoć odgovora posjetitelja pokušao definirati predodžbe o Vikinzima.

²⁴ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika- utjecaj popularne kulture.

stereotipa te na taj način izdvojiti povijesne činjenice i stvarnost od fikcije i nametnute „istine“. Nerijetko se događa da posjetitelji ulaze s određenom predodžbom o izloženom postavu u muzeju te u samom startu odbijaju prihvatiti povijesno utemeljene činjenice koje im se u tom trenutku nude u muzeju kao relevantne činjenice. Često se to može pripisati nacionalnom identitetu koji je danas vrlo važan i u kreiranju samog pojedinca.

Na temu Vikinga mogu se složiti vrlo dobre i utemeljene društvene norme i prakse koje se preslikavaju na današnju popularnu kulturu. I Engleska i Island imaju stvarne povijesne veze s Vikinzima, stoga je to povijesno razdoblje uvelike utjecalo na stvaranje kolektivne svijesti i identiteta te na mišljenje koje te nacije i danas imaju o narodima koje su se tada smatrali Vikinzima. Tako se pojam „Viking“ i danas pojavljuje u obliku brojnih medija, kao što su primjerice film, glazba, književnost, video igrice, ali i brojni logotipi različitih kompanija.

Primjer toga jest strip *Hogar Strašni*²⁵ čiji je autor Chris Browne, a strip prvi puta u Americi pojavljuje 1973. godine te je od tada i popularan u toj zemlji. Prema stripu, Hogarov život se temelji na opijanju te putovanjima koja su zapravo pljačke, dok ga njegova gnjevna žena čeka kod kuće. Činjenica kako on ima uobičajeni život „kod kuće“ te kako svoje pljačkaše pohode vidi kao svojevrsnu nabavku jer kod kuće mora plaćati račune, nahraniti djecu, no prije svega mora kupovati pivo. Stripovski junak Hogar često noću leži budan te razmišlja zašto uopće i odlazi u pohode na Englesku obalu, no ubrzo shvaća kako je to njegov posao te da na taj način gradi karijeru koje se ne planira odreći u skorije vrijeme (Whitehead 2013, 16-17). Upravo pogrešno tumačenje povijesti te stvaranje slike o Vikinzima na kojoj su oni zabavni i smiješni, a ne okrutni barbari stvara stereotipe koji su se ukorijenili duboko u današnju kulturu diljem svijeta. Prije svega Amerikanci snimaju brojne filmove, serije, ali i primjerice stripove kao što je onaj o Hogaru Strašnom te na taj način kroz današnju globalizaciju i amerikanizaciju koja je sveprisutna već duži niz godina, svoje viđenje i mišljenje „nameću“ ostatku svijeta. No, koliko je ljudima jasno kako se radi o stereotipima? Važno je prepoznati stvarne povijesne činjenice o Vikinzima te pak komercijalne stereotipe koji služe za zabavljanje djece i prodaju suvenira u obliku kacige s rogovima.

Vikinzi se smatraju dijelom modernoga društva jednako kao što se iz njega, u isto vrijeme, i izbacuju. Takva je stvarna slika popularne kulture u kojoj se isprepliću stereotipi i povijesne činjenice koje tvore modernu sliku o Vikinzima u današnjem društvu u Engleskoj i na Islandu. Engleska je bila pod utjecajem različitih kultura kroz svoju dugu povijest, od različitih invazija do migracija koje su je pogodile. Među njima bile su i invazije i migracije Normana,

²⁵ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika – „Hägar the Horrible“.

odnosno Vikinga što ih čini dijelom nacionalnog identiteta Engleza. S druge strane, Island je relativno mlada i homogena nacija koja svoj identitet bez imalo sumnje direktno veže uz svoje pretke koji su bili prvotni stanovnici i tvorci društva na Islandu, Vikinge. Stoga, Island ima puno kraću povijest no Engleska te se kroz svoj vijek nisu susretali s invazijama na svoju zemlju niti utjecajem drugih kultura. Upravo iz ovih razloga, ove dvije zemlje čine vrlo zanimljivu kombinaciju za usporedbu nacionalnih identiteta.

2.1.SLIKA O VIKINZIMA NA ISLANDU

Nacionalni identitet na Islandu te shvaćanje njihove vlastite povijesti prije svega temelji se na sagama i pisanim izvorima prvih doseljenika na otok koji su bili iz skandinavskih zemalja. Spisi bilježe razdoblje od 13. do 16. stoljeća te čine najstarije zapise o Vikinzima i nordijskim zemljama općenito. „ Većina saga je usmjereno na razdoblje od sredine 10. pa sve do početka 11. stoljeća pričajući priče o životima i pustolovinama o izvornim naseljenicima i njihovim obiteljima, no stavlja se naglasak na kasnije potomke. Jedna od najpoznatijih saga je *Brennu Njáls* koja pripovijeda o mudracu Njallu Borgeinsonu i o plemenitom heroju Gunnaru Hámundarsonu. Većina sage govori o krvnoj zavadi“²⁶(Whitehead 2013, 22). Kako je to uobičajeno u sagama, pojavljuju se i brojni nadnaravni prizori koji se ljudima prikazuju uglavnom u snovima. Tako se primjerice čast u sagama prikazuje kao najviše cijenjena osobina u ljudi, a kršenjem tih pravila i najmanji sukob dovodio je do krvoprolića i krvnih osveta koje su se godinama prenosile i na buduće generacije dviju ili više obitelji koje su bile u sukobu.

Govoreći o slici Vikinga u vrijeme saga²⁷, ali i danas najveća moguća uvreda za muškarca bila je dovesti u pitanje njegovu muškost, odnosno muževnost. G. Whitehead tvrdi kako je zajedno s časti koja je bila glavno obilježje u nordijskome svijetu saga, uz bok joj ide i muževnost koja vrlo pretjerano i strogo istaknuta. Upravo je to jedna od osnovnih karakteristika koja i dan danas opisuje stereotip snažnog muškog ratnika, Vikinga. No, sage nerijetko spominju i snažne s muškarcima ravnopravne žene ratnice. Naime, te žene najčešće su opisivane kao ćudljive, no sa željeznom voljom te su iz tog razloga muškarci uvijek bili na oprezu jer nisu znali jesu li im žene prijatelji ili neprijatelji. One koje nisu bile ratnice služile su se svojom ljepotom i lukavošću kako bi zavele muškarce te ih usmjerila prema osveti nekoj obitelji ili kako bi se pak riješile svojih muževa. Žene su se tada smjele udavati i rastajati koliko puta su to htjele, no nisu smjele sam odlučivati smiju li se osvetiti ili ne, stoga su u

²⁶ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

²⁷ Sage o Islandanima, nastale od 10. stoljeća do početka 11.

takvim slučajevima muškarce koristile kao svoje „pijune“. Na ovakav način opisana je tipična islandska žena te se nerijetko govorilo kako su žene mozak, a muškarci tek sirova fizička snaga. Dapače, nisu sve žene u sagama opisane kao prevrtljive i ćudljive, često su im pridavali unutarnju ljepotu i snagu koja je bila pojačanje u krugu obiteljske časti i ponosa.

Dugoročni efekt predstavljanja srednjovjekovnoga Islanda u društvu jest taj da se Vikinzi i dalje percipiraju kao heroje i pozitivne ličnosti u kreiranju njihove moderne nacije. Iako je činjenica kako su brojne sage i pjesme zapravo samo fikcija te da se stvarna povijesna postojanost brojnih glavnih likova ne može sa sigurnošću ustvrditi, Islandđani i dalje veliki dio svoga nacionalnog, povijesnog, ali i osobnog identiteta temelja upravo na tim sagama. Ipak, one su danas prije svega gledane s genealoške strane te kao poveznica između Vikinga i današnjih Islandana. Prema definiciji nacionalizma, Islandđani su uistinu ponosni na svoje pretke i povijest koju su stvarali te upravo zbog ponosa prema svojoj naciji i nacionalnosti silno žele zaštititi svoj jezik te kulturu i običaje od utjecaja stranih kultura i jezika. To ih čini zatvorenom nacijom te ju se naziva homogenom, a to se uvelike razlikuje od engleskog shvaćanja nacionalizma te njihovog pogleda na strane kulture.

2.2.SLIKA O VIKINZIMA U ENGLESKOJ

Islandske sage nisu utjecale samo na kulturu Islanda već i na stvaranje slike o Vikinzima i na saksonskom području, odnosno teritoriju današnje Velike Britanije. Prema istraživanjima G. Whiteheada u srednjovjekovnoj Engleskoj Vikinzi su se smatrali krvožednim i nemilosrdnim barbarima čija je jedina zadaća i cilj bio pljačkati i devastirati kršćanske samostane. No, upravo su sage u viktorskom dobu u tadašnjem engleskom društvu promijenile pogled na Vikinge. Učenjaci i javno publiciranje sagi koje su imali u svom posjedu rezultiralo je pozitivnijim pogledom na „Sjevernjake“. Prevodili su ih akademici, a one su kasnije poslužile kao inspiracija brojnim kompozitorima, književnicima te teatrolozima. Tako je slika o Vikinzima romantizirana te ih se počinje promatrati kao herojske barbore i smatra ih se idealima u pogledu njihove snažne povezanosti s prirodom. Većina engleske javnosti zapravo nikada uistinu nije pročitala sage u cijelosti te je to rezultiralo stvaranju stereotipa o njihovim slavnim kacicama s krilima ili rogovima koje nikada uistinu nisu niti postojale, a kao dokaz tomu danas postoje brojne povijesne činjenice i arheološki nalazi. Ovakvi stereotipi dali su sjajnu odskočnu dasku za organizaciju brojnih festivala, predstava te snimanju filmova i serija diljem Velike Britanije.

Za razliku od Islanda gdje su Vikinzi gotovo jedini dio povijesti te je njihova priča vrlo jasna i jednostavna, u Engleskoj su oni tek sitan djelić bujne povijesti i pravog koloriteta različitih nacija i kultura. Prema istraživanjima koja su provedena u muzeju u Yorkshiru, ispitanici su sami mogli odlučiti kojoj povijesnoj skupini pripadaju, odnosno kako se osjećaju. Među ponuđenim odgovorima nalazili su se i Vikinzi te Romani, iako nisu uvelike utjecali na razvoj engleskoga društva svejedno se smatraju dijelom engleske povijesti²⁸ (Whitehead 2013, 27).

2.3.RAZVOJ NASTANKA PREDODŽBI I SLIKE O VIKINZIMA

Ranije je objašnjeno kako su se različite slike o Vikinzima razvijale u različitim zemljama. Tako su primjerice srednjovjekovni opisi izvan skandinavskih zemalja Vikinge opisivali kao barbare željne krvoprolića i pljačke, no valja napomenuti kako su te tekstove pisali narodi koji su se osjećali žrtvama vikinških pohoda te je vrlo logično da će slika biti negativna. Dok je primjerice slika na Islandu bila posve drugačija te su Vikinzi bili pioniri koji su se posvetili pustolovinama, krasila ih je iznimna hrabrost, a njihovi pohodi smatrali su se izvrsnom ljetnom aktivnošću za hrabre i mlade pustolove. No, slike su se od Srednjeg Vijeka uvelike promijenile i unutar i van nordijskih zemalja.

Dugo se smatralo kako sage nisu relevantni povijesni dokaz na temelju kojeg se može proučavati život i običaji Vikinga. Takav zaključak donijeli su znanstvenici koji su na temelju istraživanja koja su pokazala kako sage nisu zadržale izvorni, odnosno originalni oblik, osobito one pisane u 12. stoljeću. Potvrđeno je kako su sage u nekoliko navrata prepravljane uslijed političkih zbivanja na Islandu te kako se nikada neće zasigurno znati koji je točan broj osoba koje su pisale sage, ali niti tko su uistinu bili ti ljudi. Tradicionalna islandska povijest temelji se na snažnom nacionalizmu te je opisana kao velika ljubav prema slobodi i hrabrosti tadašnjih doseljenika koji su se žestoko protivili diktaturi koja je zavlдалa na teritoriju tadašnje Norveške. „Jedna od najutjecajnijih knjiga koja govori o tom vremenu svakako bi bila *GullöldÍslendinga*²⁹ koju je napisao Jón Jónsson Aðils na samom početku 20. stoljeća. Bio je vrlo utjecajan kada je u pitanju bilo definiranje i uokvirivanje pogleda i shvaćanja kolektivne prošlosti same nacije. Knjiga je načinjena od autorovih predavanja te je tiskana u obliku tri knjige u razdoblju od 1903. do 1910.,³⁰(Whitehead 2013, 40). Islandska vlada financirala ga je punih deset godina te je bio prvi profesor koji je predavao na Islandskom sveučilištu koje je svoja vrata otvorilo službeno 1911. godine. On je svojim djelovanjem

²⁸ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

²⁹ U doslovnom prijevodu – Zlatno doba Islandčana.

³⁰ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika .

ustrajao dokazati kako su Islandđani uistinu nacija koja je utemeljena na slozi i ljubavi prema svojoj nacionalnoj opredijeljenosti. Također je pokušavao dokazati kako se ključ uspjeha Islanda kao države nalazio upravo u tome što nikada nije bio pod utjecajem stranih kultura ili jezika. Jezik mu je bio jedan od temeljnih argumenata jer se čisti islandski jezik koristi još od vremena kada su se pisale slavne sage.³¹

Istraživanja koja su provedena u muzeju na Islandu i dalje pokazuju kako su ispitanici koji sami sebe proglašavaju Islandđanima i dalje osobito vjerni srednjovjekovnom prikazu Vikinga, odnosno, smatraju ih plemenitim i hrabrim borcima te svojim jedinim predcima i tvorcima suvremene države na Islandu. Znanstvenici tvrde kako je za ovakvo razmišljanje kriv upravo politički utjecaj koji se nalazio u brojnim sagama, iako se kako je već ranije spomenuto, ne zna broj niti imena autora, smatra se kako je riječ o usmenoj predaji upravo iz razloga što se događaji ne poklapaju s vremenom u kojem su one napisane. Naime, riječ je o 12. stoljeću u kojem su Islandđani već preuzeli kršćanstvo te se poganstvo kao religija više ne spominje na tom području. No, nije ništa neobično što stanovnici neke države žele proširiti dobar glas o svojoj zemlji te na taj način steći visok položaj u društvu. Iako ovakva pojava nije rijetka, znanstvenici i dalje oštro negiraju stvarni identitet Islanda kao države te stavljaju pod veliki upitnik stvarnu hrabrost i plemenitost Islandđanina kada je u pitanju sveukupna nacija. Istu ulogu imali su i različiti pjesnički stihovi koji su služili uglavnom kao politička propaganda u korist nekog vladara, no za razliku od saga, pjesmama su se vrlo često znali autori, kako ne bi došlo do zabune, i stihovi su nekoć bili samo usmena predaja te se smatra kako su se itekako mogli mijenjati dok nisu konačno poprimili pisani dio, stoga se niti oni ne smatraju posve relevantnima osim u vidu da opisuju pojedinog kralja i njegov način vladavine što je korisno za povijesna istraživanja. Postoje tekstovi koji su pisani između 12. i 13. stoljeća i to većinom na području Islanda, a govore o kraljevima i plemenitim ljudima općenito. Takve tekstove uglavnom su pisali svećenici (poznato je kako su se u to vrijeme Sjevernjaci okrenuli kršćanstvu) kako bi u suštini skandinavskim zemljama očistili obraz, a to znači da su ti tekstovi bili napisani podosta stručno s namjerom da se slika o poganima koji uživaju u pljački i ubijanju konačno zamjeni nekom realnijom i pozitivnijom (Whitehead 2013).

Nešto kasnije, točnije u 16. stoljeću, danski i švedski vladari svim silama pokušavaju dokazati kako je Skandinavija upravo sa svojom poviješću i tradicijom bila daleko ispred bilo koje europske države u svoje vrijeme. Tu se zapravo ponovno pokazuje interes za Vikinge i

³¹ Vinland saga, Sage o Eriku Crvenom te sage o otkrivanju Islanda i Grenlanda.

njihovu povijest te ih se opisuje pozitivno i na vrlo patriotski način. Takva slika o Vikinzima nastavila se i u 17. stoljeću kada su se sage i pjesme vrlo brzo po čitavoj Skandinaviji smatrale relevantnim pokazateljima njihove povijesti. Čini se kako su danski i švedski političari uspjeli u svome naumu jer su tada većina europskih zemalja uistinu i smatrali kako su Skandinavci nadmoćna nacija, a tome su dodatno pridonijeli mistika i nadnaravno koje se prožimaju kroz čitavu njihovu mitologiju, a valja napomenuti da su i u sagama vrlo prisutni. No, početkom 18. stoljeća ta se slika ponovno počinje mijenjati te ponovno preuzima viđenje iz Srednjega Vijeka kada su Vikinzi bili ništa drugo nego barbari i lopovi. Takva se slika nije dugo zadržala, obzirom da su europski mislioci za vrijeme romantizma, najpoznatiji je svakako bio Rousseau, počeli uzdizati Viktorijansko doba te su Vikinge gledali na vrlo pozitivan način. Takva se slika u Britaniji zadržala sve do danas.

Vikinzi su postali pomodarstvo upravo zbog svog imidža ozloglašanih barbara koji se nisu plašili ničega. Prvotno su ih autori i književnici romantizma u Engleskoj prikazivali kao pozitivnu pojavu u društvu koje je bilo korumpirano i vođeno željom za političkim uspjesima, smatrali su kako to kod Vikinga nije bio slučaj te da su oni polazili za tim da otkrivaju nove zemlje te upoznaju nove kulture, definirali su ih kao avanturističke entuzijaste koji su se prvi odvažili otkrivati nove zemlje u doba kada to nije bila praksa. Primjer književnika počeli su slijediti i arheolozi koji su na temelju tih slika zaključili da nema ničeg lošeg u njihovom snažnom, gotovo barbarskom djelovanju koji su imali na gotovo čitavu Europu. Već u 19. stoljeću čitava Skandinavija prihvaća britansko viđenje Vikinga te to doba proglašava „Zlatnim dobom“ nordijske povijesti. Ovakvu definiciju vikinškoga doba osobito entuzijastično prihvatili su upravo Islandčani koji su se za vrijeme 19. i 20. stoljeća borili protiv Danske kako bi dobili svoju potpunu neovisnost (Whitehead 2013, 42-45).

Iako su arheolozi pokušali iznijeti „točniju“ sliku o Vikinzima uz pomoć relevantnih povijesnih dokaza, stereotipi i dalje dominiraju kod definiranja samih Vikinga. Stoga ih danas pronalazimo u stripovima, romantičnim novelama, glazbi³², tako su primjerice slavni Led Zeppelini imali pjesmu „Immigration song“ koju su posvetili Vikinzima prilikom koncerta kojeg su održali na Islandu 1970. godine. Danas su video igrice vjerojatno najpoznatiji oblik u kojemu se mogu vidjeti Vikinzi u punom obliku stereotipa koji prevladava nad povijesnim izvorima. Čak i pivski brendovi imaju vikinška obilježja. Svakako je najpoznatije ono

³² Osobito kada je riječ o „metal“ glazbi gdje postoji čitava jedna vrsta ove glazbe posvećena Vikinzima – „Viking metal“: naglasak stavlja na nordijsku mitologiju te sadrži elemente Black metala, Death metala, ali i Folk metala. Neki od predstavnika su: Ensiferum, Falkenbach, Helheim (<https://www.britannica.com>).

islandsko pod nazivom „Einstök“³³ koje krase Viking s dugom bradom i kosom te kacigom s rogovima koja svakako spada pod najozloglašeniiji stereotip uopće. Logotip ovoga piva jest brod koji je bio specifičan samo za Vikinge te su ih brojni europski narodi u vrijeme Srednjega Vijeka prepoznavali upravo po tome. Nije rijetkost da Vikinzi „krase“ logotipe brojnih sportskih timova, ali i kompanija što govori kako su Vikinzi u suvremenom društvu postali sinonim za snagu, odvažnost i nadmoćnost.

Stroga niti nije čudo da su postali planetarno popularni te da se suveniri mogu pronaći na svakom uglu u Skandinaviji, ali i šire. Kada govorimo o muzejima, oni pak niču na svakom mjestu gdje je netko od vikinških naroda „položio stopalo“. Muzeji vrlo često pokušavaju napraviti stvarnu rekonstrukciju tadašnjeg života, a može se reći kako gotovo uopće ne zaobilaze stereotipe u svojim radovima tvrdeći kako su oni danas toliko snažno ukorijenjeni u društvu da su postali dijelom kolektivnog pamćenja. Stoga jedan od muzeja u Reykjaviku organizira festival u čast Vikinzima. Zanimljiva je i činjenica da kada upitate Islandčane smatraju li se Vikinzima i jesu li im oni najbliži predci, njih čak 90% odgovorit će vam potvrdno (Whitehead 2013). Sličan takav festival organizira se i u sklopu muzeja u engleskome Yorku, gdje se sadašnje stanovništvo, osobito djeca, želi naučiti nešto više o vikinškoj tradiciji te njihovim vjerovanjima. festival je posvećen vikinškoj kulturi čitav tjedan, a na samom kraju pravi se replika najslavnijega broda te se pokušava zorno prikazati i običaj pokopa na jednom od takvih brodova. (Whitehead 2013,49.)

2.4.IMAGOLOŠKI PRISTUP

Unatoč širokom etimološkom značenjskom opsegu, imagologija danas, u doslovnom smislu ove riječi označava znanost o imaginarijima, odnosno bavi se ponajprije istraživanjima nacionalnih predodžbi u književnosti (Dukić 2009, 5).

Fracuski komparatist Marius-François Guyard prvi počinje pisati o predodžbi stranih zemalja u književnosti. Ukazuje na određene zamke prilikom istraživanja, svakako bi trebalo izdvojiti problem određivanja reprezentativne za rekonstrukciju bitnih obilježja neke određene nacije, odnosno nacionalne književnosti jer je predmet sam po sebi nerijetko proturječan. Valja biti svjestan da predodžbe o narodima nisu objektivne, već subjektivne i pojednostavljene. Iz tih razloga dolazi do procvata iskrivljenih slika „mirage“ koje su osobito prisutne kada govorimo o stranim zemljama. Guyard smatra kako komparativna književnost čini veliki doprinos za povijest književnosti. Književna građa u sebe ima utkan velik trud, osobito što se tiče

³³ U doslovnom prijevodu „jedinstven“.

prikupljanja podataka, analiziranja te interpretiranja. I sam Guyard bavio se istraživanjima na tu temu te ih je iznio u svom djelu o predodžbama Velike Britanije u francuskom romanu 1954. godine (Dukić 2009). Naime, njegovo djelo stavljeno je pod povećalo te Wellek³⁴ kritizira zbog navodne opsjednutosti činjenicama. Do ove svojevrsne debate dolazi iz razloga što Guyard tvrdi kako se komparativna književnost može i mora širiti i na druge znanstvene grane, primjerice na psihologiju nacionalne komparativne književnosti, jer smatra kako će upravo na taj način ova grana znanosti i opstati te da njezina budućnost zasigurno ide u tom smjeru. Wellek se ne slaže s ovim tvrdnjama jer smatra kako književnost kao disciplina treba imati vlastitu metodologiju i ciljeve istraživanja, a njezino polje istraživanja je samo literatura u užem značenju te riječi. Istraživanje predodžbi o stranim narodima u književnosti jest u domeni socijalne psihologije, no ona sa znanosti o književnosti dijeli samo istu građu, ali ne i isti predmet istraživanja (Dukić 2009, 7).

Jedan od komparatista kojemu se pridaje velika važnost jest Hugo Dyserinck koji je u Aachenskoj školi bio voditelj katedre za komparativnu književnost (1965-2000.), škola je iznjedrila brojna poznata imena koja se vežu uz imagologiju, kao primjerice Manfred S. Fischer, Karl Ulrich Syndram i Joep Leerssen (Dukić 2009, 8). „Polazna postavka Aachenske škole određuje imagologiju kao granu komparativne književnosti koja istražuje predodžbe o stranim narodima i o prostorima (heteropredodžbe) te vlastitom narodu i prostoru (autopredodžbe)“ (Dukić 2009, 8-9). Istraživačka građa u početku je bila samu fikcionalna književnost, a kasnije se proširila na publicistiku, memoaristiku, historiografiju, ali i na film. Imagolozi će uvijek naglasiti kako se imagologija ne smije svesti samo na čistu tradicionalnu pozitivističku. Tako se predodžbe o narodima shvaćaju neesencijalistički, a na pitanje postoji li uistinu nacionalni karakter, aachenska škola sugerira negativan odgovor. Heteropredodžbe i autopredodžbe proučavaju se kao diskurzivne tvorbe, a Dyserinck uvijek naglašava kako istraživački pristup uvijek treba biti nadnacionalan. Nadnacionalni pristup se ostvaruje uvažavanjem uzajamnih predodžbi naroda raznih jezičnih/književnih kultura. Stoga je važno naglasiti kako imagolozi kritiziraju da je nacija izvanpovijesna „prirodna“ datost, kao neupitni način klasifikacije sveukupne ljudske kulturne proizvodnje. Takozvani, politički domet imagologije, treba pridonijeti boljem poznavanju i međusobnom razumijevanju europskih naroda, a to je osobito važno u ovom integracijskom procesu koji se odvija (Dukić 2009).

³⁴ Bio je jedan od većih autoriteta za komparativnu književnost u to vrijeme- za vrijeme Prvog i Drugog svjetskoga rata (Dukić 2009).

Dakle, možemo uzeti za primjer kako su Islandđani vikinšku povijest analizirali kroz svojevrsnu autopredodžbu jer se smatraju direktnim potomcima Vikinga, kao što imagolozi naglašaju, vrlo je teško takvoj analizi pristupiti striktno objektivno te stoga i nastaju brojni stereotipi i iskrivljene slike jer se kod stvaranja autopredodžbe u ovom slučaju pristupa vrlo subjektivno. Kada govorimo o heteropredodžbi prema Vikinzima od strane Engleske, tada posebice nailazimo na duboko ukorijenjene stereotipe upravo zbog krivog prijevoda saga ili pak zbog načina na koji njihovu povijest interpretiraju različita publicistička djela, opere, filmovi te serije koje nastaju unutar popularne kulture u zapadnom svijetu. Ponekad je vrlo teško odrediti što je „image“, a što pak „mirage“. Književnost, jednako kao i svi ostali moderni mediji imaju nejasnu granicu između stilizacije i ideologizacije te stoga jedanko kao što mogu biti sredstva koja unpređuju uzajamno razumijevanje, tako mogu imati i ulogu ometanja tog razumijevanja. Cilj imagologije bio bi upravo sprečavanje takve zlouporabe.

2.4.1.DRUGOST ILI „DRUGI“

Pojam „drugosti“ prije svega referira se na to kako različite skupine, počevši od manjih grupa, primjerice manjinskih skupina ili užih krugova kao što su obitelj definiraju „outsajdere“, odnosno ostale članove društva koji ne spadaju u njihov užu društveni krug. „Drugog“ se pokušava ili posve izbaciti iz društva, ponekad zbog straha od nepoznatoga, ili ga se gotovo idealizira te se stvara posve savršena slika o njemu. Jedan od prvih teoretičara koji je uveo pojam „drugosti“ svakako je bio Foucault te to od tada čini jednu od fundamentalnih teorija kada su u pitanju proučavanje društvenog ponašanja, ali i definiranja pojma identiteta. Vikinzi su tako bili arhetip „drugoga“ te su asimilirani u društvo na vrlo specifičan način. „Drugi“ su narodima koji nisu imali gotovo nikakav kontakt tijekom povijesti s njima ili se pak ograđuju od njihovog utjecaja. Što bi značilo da su Vikinzi „drugi“ naspram gotovo čitave Europe, osim skandinavskih zemalja koje se s ponosom predstavljaju kao njihovi direktni potomci.

No, važno je naglasiti kako prilikom asimilacije Vikinzi nisu bili definirani na pozitivan način, već kako je ranije rečeno, kao surov, barbarski narod bez osjećaja empatije za pripadnike drugih naroda ili druge vjere. „Foucault je pisao kako u svim društvima postoje pojedinci koji se ne ponašaju prema pravilima društvenih normi te su stoga marginalizirani i isključeni od strane ostatka društva. U ljudskoj je prirodi da se isključe oni koji se smatraju drugačijima jer se ljudi kao pojedinci uvijek smatraju polaznom točkom u kategorizaciji

nečega što je normalno, stoga se uvijek onaj „drugi“, odnosno drugačiji, smatra abnormalnim.“³⁵ (Whitehead 2013,92.)

Ljudi obično vide i razumiju stvari samo iz svoje perspektive te obično osuđuju ono što je van njihovih definicija za normalno. Stoga se smatra kako su pojmovi nacije i nacionalnog identiteta upravo kreirani kako bi se neke koji odgovaraju društvenim normama moglo smjestiti pod određenu naciju, dok oni koji ne odgovaraju određenim kriterijima bivaju marginalizirani i izopćeni iz društva. Iz toga slijedi da je nacija „ja“, a sve ostalo što je suprotno tomu spada pod „druge“. Kada osuđujemo druge na temelju vlastitog iskustva razlike druge grupe su naglašene, dok se sličnosti pokušavaju ignorirati kako ne bi došlo do potencijalnih opasnosti. Takve stvari se događaju upravo iz razloga što se kod ljudi javlja konstantan strah od gubitka već stvorene društvene strukture te raspad nacija koje se smatraju čvrstim temeljem u društvu. Nacija nastaje na legalan način stoga se sve što se pokušava kreirati mimo toga, tako i identitet „drugih“, smatra se opasnošću i kršenjem temelja povijesti i tradicije te ili neke druge već ustaljene nacije.

Zanimljivo je, dakle, ove primjere nacije i kolektivnog pamćenja prenijeti na istraživanja koja su se provodila u muzejima. Posjetitelji su dolazili u muzeje s već ranije „nametnutim“ videnjem Vikinga i njihove povijesti, razlog tomu što se osobno mišljenje stavlja u drugi plan te se slika koju stvara kolektivno pamćenje nameće. Drugačije rečeno, pojedinci su uglavnom vođeni pravilima, idejama te interpretacijom povijesnih događaja kako ih nameće društvo u kojem se nalaze. Kolektivno pamćenje služi kako bi povijesni događaji oblikovali onako kako u tom trenutku određenom društvu odgovara te kako to ne bi ometalo poredak i ustaljenu rutinu svakodnevnice. Naime, ono je i interaktivno te dozvoljava pojedincu da iznosi vlastite kulturne običaje i vrijednosti te da ih njeguje. Muzeji su mjesta na kojima se ta interakcija odvija te na neki način dosadašnje društvene norme stavljaju na kušnju. Često stavljaju naglasak na probleme u društvu te ističu stvari koje su društveno marginalizirane, a na taj način se gotovo neprimjetno mijenja do tadašnje kolektivno pamćenje i shvaćanje određenih društvenih pojava. No, usprkos ovim činjenicama, muzeji također moraju istaknuti koja je točno uloga posjetitelja te na taj način dozvoliti i njihovo aktivno sudjelovanje u postavu. Identiteti su promjenjivi i fluidni, a upravo pristup muzeja kao institucije omogućava posjetitelju da promijeni ili nadogradi svoj identitet uz pomoć relevantnih i povijesnih činjenica. Važno je naglasiti kako se ta „nadogradnja“ identiteta u ovakvim institucijama ne

³⁵ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

dogaća putem nasilnoga pristupa već se pojedincu dopušta da zadrži svoje mišljenje te ga se nerijetko uzima kao ogledni primjer kritike na postav muzeja.

Vikinška povijest karakterizirana je na vrlo brutalan i nasilan način, stoga su brojni posjetitelji koristili individualno udaljavanje od povijesnih činjenica kako bi stvorili nešto prihvatljiviju sliku o njima. Udaljavanje od stvarnih povijesnih činjenica služi i kao neutralizacija stvarne povijesti te daje prostora pojedincu da istraži i protumači pojedine političke i povijesne odluke te društvene norme koje se provode danas uz pomoć onih koje su se smatrale moralnima i istinitima nekoć u prošlosti. Primjer takvog ishoda promijene razmišljanja mogu biti ženska prava nekad i danas. Kako je već poznato žene u Srednjem Vijeku nisu imale gotovo nikakva prava, počevši od prava na obrazovanje pa sve do temeljnih ljudskih prava gdje u brojnim zemljama Europe nisu imale pravo na odabir bračnog partera, a gotovo nikakva prava kada su u pitanje dolazili razvod ili rastava braka. Vikinzi su, kako brojni tvrde, tada bili ispred svoga vremena upravo zbog ravnopravnosti spolova te pogleda na ženski spol koji je nerijetko bio rame uz rame muškarcima na bojišnici. Ovakvi primjeri omogućavaju pojedincu da usporedi povijesne društvene norme, odnosno da usporedi prošlost i sadašnjost te da na temelju toga preispita svoja dotadašnja uvjerenja.

2.5.RAZLIČITA VIĐENJA VIKINGA

2.5.1.FIZIČKI IZGLED

Počevši vanjskim, odnosno fizičkim izgledom Vikinga posjetitelji muzeja u Engleskoj i na Islandu podjednake su pogleda i mišljenja. Takva statistika pokazuje kakva je suvremena slika o Vikinzima te da je ona vrlo homogena. Opisani su uglavnom kao visoki, snažni muškarci s bradom te svijetlom kosom koja je pretežito plava ili crvena. Posjetitelji bi to uglavnom argumentirali kako su takvu sliku prihvatili još u osnovnoj školi gdje su slike i tekstovi opisivali pravog vikinškog ratnika upravo na takav način.

Razlika je primijećena kod spomena „kacige s rogovima“, tako ju primjerice u muzeju u Vikingaheimaru gotovo nitko uopće nije spominjao osim djelatnika u muzeju koji su priznali da ih posjetitelji iz stranih zemalja to znaju upitati. U muzeju u Yorku nalazi se nešto drugačija priča gdje je nekolicina posjetitelja spomenula kacigu kao osnovni odjevni predmet vikinškoga ratnika, iako znaju kako je riječ tek o stereotipu i mitu. Takva kaciga danas je sastavni dio pop kulture, ali i brojnih logotipa te općenito označava internacionalni znak za Vikinge, iako se prema povijesnim činjenicama zna kako se takva vrsta kacige pojavljuje

daleko nakon vikinških pohoda. Čini se kako je to postao globalan znak da netko nije obični barbarin, već onaj vikinški.

Posjetitelji su uz Vikinge nerijetko povezivali i mačeve te sjekire, oružje općenito te se iz toga jasno daje iščitati kako današnje društvo uz Vikinge i njihovu povijest uglavnom veže pojam ratovanja te pljačke. To se moglo i zaključiti prema opisima samih posjetitelja muzeja koji su uz Vikinge najčešće koristili pridjeve kao što su: borben, nasilan, krvav, ratni i slično. Ispitanici u muzeju na Islandu koristili su vrlo zanimljive riječi koje su se prije svega odnosile na sukobe između skandinavskih naroda. Islandčani su uz vikinšku sliku najčešće vezali riječi kao što su „smrtni neprijatelji“ i ubojice. Tu zapravo dolazi do razlike između islandskih i engleskih stajališta kada su u pitanju Vikinzi, naime Islandčani su upućeniji po tom pitanju upravo zbog toga što imaju lakši pristup sagama koje su pisane u vikinškom dobu. Iz tih saga može se shvatiti kako krvna osveta i ubojstva između obitelji nisu bili rijetkost u svijetu Vikinga. Zanimljivo je zaključiti kako je riječ „ubojstvo“ izrečena u vrlo negativnom tonu jer se odnosi na točno određenu osobu koja je bivala ubijena, dok se primjerice „pljačka“ ili njihovi pohodi vežu striktno za zanimanja kojima su se bavili i koje im je bilo prihod kojim su si mogli omogućiti „pristojan“ život. Iako riječ „ubojstvo“ kao i riječi koje se vežu uz neprijateljstvo u islandskom jeziku, jednako kao i u bilo kojem drugom označuju negativan pogled na situaciju, ovdje se to moglo protumačiti na neutralan, gotovo pozitivan način jer su u pitanju bili vikinška čast i zadaća da zašтите vlastite obitelji. Kao što je već ranije rečeno, Skandinavci i danas ove vrline ističu kao prioritete, ako ne i kao imperativ (Whitehead 2013, 150-151).

2.5.2.OSOBINE KOJE SE PRIDAJU VIKINZIMA

Ranije je napomenuto kako na Islandu ljudi općenito imaju vrlo pozitivne stavove prema Vikinzima te kako se i sami osjećaju tako, stoga je bilo i očekivano kako će ispitanici posjetitelji muzeja na tome području ponovno na vrlo pozitivan način opisati karakter „prosječnog“ Vikinga. Najčešće riječi kojima su opisani na Islandu jesu: hrabrost, heroji i heroizam. Ispitanici su ove riječi najčešće vezali uz vikinške pohode na nove teritorije, ali i uz hrabrost kojoj su Vikinzi branili čast svoje obitelji te su se za to i borili. „Jedan islandski ispitanik posebice je izdvojen iz razloga što je Vikinge opisao kao *divove u tuđim očima*, ne samo iz razloga što su bili visoki i snažni već što su bili superiorni u globalu. Ovakve ili slične

riječi nisu bile upotrjebljene sa strane engleskih ispitanika, no oni su ih definirali kao *neshvaćene i drugačije od ostalih*³⁶(Whitehead 2013, 152).

Često su se spominjale i riječi kao primjerice „izdržljivi“ iz razloga što su živjeli u vrlo lošim životnim uvjetima te im niti vremenske prilike nisu išle u korist, stoga su samo oni najotporniji mogli preživjeti takve uvjete. No, posjetitelji muzeja na Islandu naglasili su i pojedine negativne riječi, a neke od njih su: pohlepnost, ljutnja, brutalnost i nepristojnost. Tako je dio ispitanika prešao u drugu krajnost gdje su Vikinzi opisani samo kao pohlepnici koji se nisu ustručavali krasti jedan od drugoga. Ovakva negativna slika lišila ih je i časne borbe za vlastite obitelji i herojstva. Dana im je i visoka doza arogancije gdje ih određeni dio ispitanika opisuje kao besmrtne „vruće“ i pohlepne glave, žedne slave i bogatstva. Ovakvo radikalno mišljenje o Vikinzima ipak je zauzeo vrlo nizak postotak ispitanika s Islanda, na kojem je kao što je već ranije rečeno, većinski vrlo pozitivno ozračje i definiranje Vikinga.

Postojali su i ispitanici koji nisu imali nikakvih genetskih ili povijesnih poveznica s nordijskim narodima, stoga su ih oni vidjeli tek kao vanjske objekte, odnosno barbare s kojima se nisu mogli usporediti niti u jednoj točki. Takvi pojedinci nisu mogli pronaći opravdavajuće razloge za vikinške pohode i postupke kao primjerice islandski i engleski ispitanici, a zanimljivo je naglasiti kako ispitanici ovako okorjeloga negativnog razmišljanja nisu promijenili mišljenje niti nakon posjećivanja postava muzeja koji je u suštini bio pozitivna poveznica s povijesnim činjenicama te je dao priliku svojim posjetiteljima da pokušaju razumjeti vikinšku „stranu priče“ (Whitehead 2013, 153-154).

Začuđujuće je kako su engleski ispitanici obzirom na njihovu povijest o predodžbama prema Vikinzima, u suvremenosti ipak prihvatili pozitivnu sliku. Brojni smatraju kako je vikinški duh zapravo divan te da je prenošen kroz čitavu englesku povijest gotovo nesvjesno, upravo iz toga razloga koristili su riječ „neshvaćen“ jer se takvo povijesno blago dugo nije definiralo na pozitivan način. Također su iskazali vjerovanje kako Vikinzi ne pripadaju samo u stariju povijest već da je njihov utjecaj na suvremenu kulturu i dalje vrlo relevantan. Ispitanici muzeja u Yorku smatraju kako im je postav predočio sliku o Vikinzima na temelju njihove inteligencije i načina života te su zaključili kako su bili daleko inteligentniji i duhovniji no što su ih javnost i stereotipi do tada predstavljali. Također su im velike zasluge pridavali njihovim vještinama pri izgradnji njihovih vrlo jedinstvenih brodova, grobnica i nakita. Ovo je očiti

³⁶ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

dokaz kako su engleski posjetitelji, za razliku od onih stranih, spremni prihvatiti pozitivnu sliku kakvu iznose postavi muzeja (Whitehead 2013, 154).

2.5.3.UMJESTO ZAKLJUČKA

Prema istraživanjima dokazano je kako je stereotipizirani vikinški ratnik i dalje duboko usađen u kulturu i engleskoga, ali i islandskoga društva. Kada govorimo o vanjskom, fizičkom izgledu Vikinga gotovo svi ispitanici odgovorili su jednako, kako su vikinške ratnike doživjeli kao snažne, visoke i svjetlo kose ratnike u kožnim uniformama s mačem ili sjekirom. Svi ispitanici bili su upoznati s vikinškim pljačkama te njihovim mornarskim pothvatima, no mišljenja su se razlikovala u toliko kakvo je osobno mišljenje toga pojedinca do toga koje je nacionalnosti te kakvo je kolektivno pamćenje određene cjeline. Islandski ispitanicu su „opravdavali“ njihovo nasilno i gotovo barbarsko ponašanje te su definirali kao čin herojstva i odanosti prema vlastitoj obitelji, dok su engleski ispitanici tvrdili kako su Vikinzi postali uspješniji dolaskom na obale Britanije jer su na taj način konačno postali članovi društva koje je imalo društvene norme. U oba slučaja kako navodi Whitehead, posjetitelji muzeja³⁷ su iznijeli mišljenja kako su određena povijesna društva cenzurirana ili izmijenjena kako bi išla u korist određenom povijesnom periodu te da su služila kao politički i društveni alati. Velika razlika pojavila se upravo kod turista koji su također bili posjetitelji muzeja, jasno je da se radilo o vrlo malom broju ispitanika, no dali su značajniji kontrast odgovora koji su ovom istraživanju pridodali posve novo značenje. Kako je riječ o ispitanicima iz Italije i Australije, jasno je kako oni nemaju direktnih povijesnih ili pak genetskih poveznica s Vikinzima te su možda upravo iz tog razloga imali vrlo negativan stav o vikinškim pljačkama i načinu života, za razliku od Engleza ili Islandčana oni im za to nisu mogli pronaći opravdanje. Važno je naglasiti kako svoje mišljenje nisu promijenili niti nakon posjete muzejima (Whitehead 2013, 166). Ovakvi primjeri su dokaz kako se čovjek vrlo teško može maknuti od subjektivnosti prema onome što ga okružuje, kao niti to da će se stereotipi ikad uspjeti posve iskorijeniti iz našega društva.

3.VIKINZI U POPULARNOJ KULTURI

Vikinzi su sastavni dio moderne popularne kulture usprkos činjenici da je od njihove ere prošlo gotovo čitavo tisućljeće. Danas je vikinška slika posvuda, počevši od turističkih atrakcija, sve do marketinških trikova, ali i uzora pri izgradnji osobnih ili pak nacionalnih

³⁷ Istraživanja su obuhvatila muzej u Engleskoj u gradu Yorku te muzej na Islandu u gradiću Reykjanesbaeru, a prikupljanje podataka trajalo je godinu dana.

identiteta. Također se u pitanje stavlja shvaćanje „modernog“ Vikinga te odnos između popularne kulture i akademskih krugova koji su nerijetko u sukobu. Problem se javlja jer su Vikinzi u popularnoj kulturi rekonstrukcija povijesti te se ponekad odviše odmiču od povijesnih relevantnih činjenica što „grozi“ akademske krugove. Iako su u sukobu po pitanju relevantnosti, popularna kultura i akademski krugovi zapravo čine simbiozu gdje upravo zbog popularne kulture raste zanimanje za vikinšku povijest te na taj način znanstvenici s lakoćom razvijaju svoja istraživanja prema naprijed i prodaju svoje stručne knjige, odnosno literaturu. Često se uopće i postavlja pitanje koliko bi javnost uistinu bila zainteresirana vikinškom erom da nije popularne kulture te „njezinih“ filmova, literature ili različitih reklama. Postaje gotovo fascinantno koliko su Vikinzi i njihova postignuća postala globalni fenomen i znak herojstva i posebnosti. „Ross Samson napisao je na vrlo ironičan način u svome djelu 'Social Approaches to Viking Studies'³⁸: *Svi vole Vikinge... Vikinzi su suvremeni, Vikinzi su popularni, Vikinzi prodaju*. Ta popularnost predmeta o Vikinzima vrlo je osjetljiva tema u svijetu znanosti (Service 1998, 11).

Znanstvenici koji se bave područjem povijesti iz vikinške ere smatraju kako je popularna slika Vikinga razarajući fenomen za relevantnost te povijesne i arheološke činjenice. Uzmimo za primjer „kacigu s rogovima“ koja je prema povijesnim dokazima nastala daleko nakon vikinške ere, no popularna kultura ju prikazuje kao temeljni dio vanjskog izgleda prosječnoga vikinškog ratnika. Bilo kako bilo, Vikinzi su svakako „zaposjeli“ prostor javnosti te su ponovno kroz popularnu kulturu „oživjeli“, stoga će znanost i popularna kultura još dugo morati živjeti u suživotu, iako to nije po volji znanstvenim krugovima.

3.1. VIKINZI: HEROJI ILI NEGATIVCI?

Interpretacija slike o Vikinzima postala je povoljnija tek u 20. stoljeću, a takva ostaje sve do danas. No, postavlja se pitanje, koje su to uopće kvalitete i činjenice koje stvaraju takvu sliku o Vikinzima, a ta ista slika zadržala se čitavo jedno stoljeće zahvaljujući autorima raznih romana, opera i ostalih umjetničkih izričaja. Popularna kultura se zadnjih nekoliko desetljeća ovoga stoljeća uglavnom fokusirala na vikinško izrađivanje nakita te je njihove načine i razloge ratovanja ostavila po strani. Usprkos svemu, već spomenuti muzej u Yorku prije svega svojim posjetiteljima pokušava dočarati i objasniti onu manje popularnu vikinšku

³⁸ Naslov djela Rossa Samsona (sociologa) na izvornome jeziku.

stranu, čime su se ustvari bavili kada nisu bili na plovidbama i u pohodima te na taj način djeci i mladima pokušati prikazati „stvarnu sliku“³⁹ o Vikinzima.

A.Service tvrdi kako se sukob javlja i između romantizirane povijesne slike i političke korektnosti gdje se danas čini kako ponovno pomalo prevladava ona politička. Ona u suštini preispituje ekonomski utjecaj Vikinga na ostale zemlje Europe te ponovno naglasak stavlja na krvoločne pohode i pljačke. Većina znanstvenika reći će kako su se pozitivni dijelovi vikinške povijesti već i previše iznosili u javnosti te da nije pogrešno progovoriti o Vikinzima kao ratnom narodu. Brojni će reći kako im upravo politika „veže“ ruke kada je u pitanju iznošenje povijesnih činjenica. Popularna kultura, s druge strane, voli iznositi onaj misteriozni dio te mitološku stranu po kojima Vikinzi i jesu poznati u širokim krugovima javnosti. Jer što bi se dogodilo, kada bi javnost koja konzumira popularnu kulturu shvatila Vikinge kao obične smrtnike i ravnopravnima svim ostalim narodima dogodio bi se veliki obrat te bi se interes za njih uvelike počeo gubiti, postali bi samo „obični“ ljudi.

Zahvaljujući interpretaciji saga i njihovih mitova, Vikinzi odskaču od ostalih ljudi te dobivaju superiorno mjesto u društvu jer *nisu* kao ostali. Upravo kontrast heroja i zločinaca u vikinškom svijetu održava njih mit živim te ga čini privlačnim u javnosti. Čar njihove slike i predodžbi jest upravo u tome što su oni u isto vrijeme najkrvoločniji narod u ljudskoj povijesti, a u isto vrijeme su i najhrabriji ljudi jer su se odvažili na putovanja u nepoznate krajeve u vrijeme kada to još nitko nije činio. U kasnom 20. stoljeću činilo se kako su „herojski“ i „zli“ Vikinzi načinili savez praktičnosti protiv onih Vikinga koji su bili tvorci tadašnjeg skandinavskoga društva, odnosno protiv onih koji nisu išli u pohode i osvajanja. Rekonstrukcija ovakvih događaja pomaže znanstvenicima koji se bave poviješću Vikinga da shvate sliku popularne kulture. „Herojski“ i/ili „zli“ Vikinzi možda jesu znanstveno vrlo upitni, no i dalje su to Vikinzi koji se dobro „prodaju“. Upravo su to Vikinzi koji „mame“ posjetitelje u muzeje, oni koji su inspirirali logotipe brojnih kompanija i projekata te, dakako, oni koji su potakli znanstvene krugove da se bave ovom temom (Service 1998, 14).

3.2.VIKINŠKI MUŠKARCI I ŽENE

3.2.1.SVJETLA KOSA I „IZNIMNA“ VISINA

„Vikinzi su plavokosi“ – ovo je zasigurno rečenica koja je već stoljećima globalno raširena među svim narodima i generacijama. Plava kosa postala je gotovo kao nekakav preduvjet za dobivanje vikinškoga statusa. Nerijetko se u školski udžbenicima mogu pronaći rečenice koje

³⁹ Niti jedna slika nije uistinu stvarna, svaka slika je iskrivljeni prikaz stvarnosti.

djecu upućuju na to da su na područjima na kojima su Vikinzi imali svoje pohode i dan danas njihovi potomci koji su naslijedili njihovu visinu, svjetlu kosu te svjetle oči. Ideja plavokosih Vikinga nije nastala bez ikakvog povoda. Činjenica jest kako u skandinavskoj populaciji i danas prevladava postotak plavokosih ljudi, iako više nije riječ o boji kose koju su imali njihovi vikinški predci⁴⁰. Kada je u pitanju njihova nadprosječna visina, arheološki nalazi pokazali su nešto malo drugačije podatke. „Primjerci kostura iz različitih nalazišta diljem Skandinavije pokazali su kako je prosječna visina u to vrijeme bila tek neznatno manja nego što je to danas. Prosječni muškarac bio je visok oko 175 centimetara, dok je prosječna žena bila visoka oko 158 centimetara. Najopsežnije pronalazište antropoloških studija pronađeno je u Danskoj, no situacija je vjerojatno svugdje bila vrlo slična. U bogato opremljenim grobnicama koje su pripadale imućnijem staležu, pronađeni su muški kosturi u visini od oko 186 centimetara, a smatra se da su razlike u visinama postojale upravo zbog različitih načina te težine življenja“⁴¹(Service 1998, 72). Ovakvi rezultati ne dokazuju kako su Skandinavci u vikinškoj eri spadali u niske ljude, ali niti ne potvrđuje stereotipe o Vikinzima kao divovima toga vremena.

Bez obzira na puku prevalenciju o tome da su Vikinzi bili svjetlokosi te da su ustvari bili prosječne visine, čini se kako su plava kosa te nadprosječna visina u vikinškoj eri bili pokazatelji savršenog muškarca i njegove muževnosti na vrhuncu. Nordijska poezija te sage nerijetko su upravo te odlike prikazivali kao odlike „savršenog“ muškarca koji, osim svojim savršenim izgledom, drugima bio uzor i po svojem herojskom i plemenitom ponašanju. U jednoj od takvih saga, točnije u *Rígsþuli*, pojavljuju se tri glavna lika: Thrall (rob), Karl (slobodni građanin) te Jarl (grof). Ovoj trojici likova dani su fizički opisi koji su u to vrijeme doličili njihovim položajima u društvu. Thrall ima tamnu kosu te je opisan kao ružan čovjek, Karl ima rumeno lice te blistave oči, dok je Jarl, s najvišim položajem u društvu, opisan kao visok čovjek, plave kose te rumenih obraza i blistavih strastvenih očiju. U mnogim drugim sagama opisi ljudi su bili prema istim mjerilima, često su se uz muškarce visoko na hijerarhijskoj ljestvici znali pridodavati i epiteti u superlativu na temelju njegove visine, nosa, svijetle kože, visoko podignutih obrva i naglašenih jagodičnih kostiju (Service 1998, 73-74).

Sage su dugo vremena bili jedini pisani dokazi o Vikinzima te njihovom načinu života, stoga ne čudi činjenica da su ti opisi preuzeti i u drugim zemljama Europe te su se vrlo dugo i

⁴⁰ Prema arheološkim nalazima, u vikinškoj eri prevladavala je lanena nijansa plave kose te su vrlo često bili i crvenokosi, odnosno riđi.

⁴¹ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

zadržali u društvenim krugovima. Primjerice u 19. stoljeću na području Britanije nije se mogla izbjeći slika vikinškog muškarca „divovske“ visine koji je bio vrlo svijetle puti, snažne tjelesne građe te izuzetno privlačan. Opisi su uglavnom bazirali na svijetloj kosi te dugačkoj bradi koja je bila vrlo neobičan dodatak na mladim vikinškim muškarcima. Takva slika Vikinga zadržala se sve do 20. stoljeća, no nije rijetkost da se pojavljuje i danas, osobito u literaturi za djecu koja vrvi ilustracijama upravo tih opisa koje smo naslijedili iz vikinških saga.

3.2.2.STEREOTIPI VEZANI UZ VIKIŃŠKU ODJEĆU

Česta slika u popularnoj kulturi su Vikinzi u vrlo oskudnim odjevnim kombinacijama, a uz to se nerijetko veže njihova potpuna ravnodušnost prema hladnoći. Danas je gotovo nemoguće gledati film o vikinškoj tematici, a pri tom se ne pitajući kako se u to vrijeme nisu smrzavali ako su uistinu bili tako odjeveni. Tako su u većini filmova ruke i noge ovih moćnih ratnika otkriveni te ih ne prekriva nikakav sloj odjeće. No, ovakav prikaz u popularnoj kulturi nije zaobilazio niti jedan spol shvaćajući kako se u suvremenom dobu nagost i oskudnost u odijevanju izvrsno prodaje.

Ovakav pogled na vikinške kostime vrlo vjerojatno dolaze od svojevrsne vikinške supkulture, Berserkera⁴². Oni su bili svojevrsna vrsta „divljih ljudi“⁴³ koji su upravo zbog takvog imidža privlačili pozornost velike skupine koja uživa konzumirati popularnu kulturu. Fascinacija za ove vrlo specifične pojedince potječe još iz doba kada su pisane sage te su se na taj način „ukorijenile“ i u današnje moderno doba. „U borbe su polazili bez naoružanja, bili su bijesni poput divljih pasa ili vukova, grizli su svoje štitove, a bili su snažni poput bikova ili medvjeda. Ublili su mnoštvo ljudi, no nije im se mogla suprotstaviti niti vatra, niti željezno oružje“⁴⁴(Service 1998, 85). Samo porijeklo ove riječi u staronordijskom jeziku označava kako su vrlo vjerojatno bili odjeveni u medvjedu kožu, ali ako to gledamo sa strane engleskoga jezika ta riječ mogla je označavati i osobu bez pokrivala za gornji dio tijela, odnosno torzo. Vjeruje se kako su ovi ratnici odijevajući se u kožu određene životinje smatrali kako će poprimiti njezine karakteristike i snagu. Tako su primjerice, odijevajući se u kožu vuka vrlo često i zavijali kako bi dodatno prestrašili svoje neprijatelje, a na taj način su si mentalno dodavali snagu koja im je bila potrebna. Stoga su znanstvenici koji su proučavali sage donijeli zaključak kako to uistinu jest bilo povezano samo sa psihičkim poticajima jer

⁴² Riječ dolazi iz staro nordijske riječi te u doslovnom prijevodu znači- medvjeda koža.

⁴³ Definirani su kao „divlji ljudi“ zbog svoga sumanutog ponašanje i neartikuliranih zvukova koje su proizvodili prilikom ratovanja.

⁴⁴ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

Berserkeri su bili iznimno snažni, gotovo nepobjedivi kada bi na sebi imali krzno određene životinje, no trenutaka kada bi ju skinuli oni su postajali obični smrtnici (Service 1998, 85).

Karakteristike ove vikinške supkulture u popularnoj kulturi prenijele su se na vikinšku populaciju u globalu kako bi se dodatno pojačala slika o strašnom i nemilosrdnom ratniku sa Sjevera. Možemo zaključiti kako su Vikinzi i njihova snaga te povezanost s mistikom već nekoliko stoljeća utjecali na popularnu kulturu koja ih je transformirala u svojevrsne nedodirljive junake čija su fizička ljepota i snaga brojnim bili nedostižan san, stoga ih se i prikazuje u filmovima kao polubogove kojima ne može nauditi niti polarna hladnoća.

3.2.3. ODJEVNI PREDMETI U VIKINŠKE ŽENE

Iako je bilo mnogo kolebanja oko toga kako su se uistinu odijevali Vikinzi, kako muškarci tako i žene, čini se kako je ipak bilo ustvrditi trendove kod žena jer su, kako se čini, bili gotovo pa propisani određenim pravilima. Primjerice, grobovi u kojima su bile sahranjene žene mogli su se prepoznati po ovalnim broševima ili onima u obliku kornjačinog oklopa. Možda su se grobovi u kojima su se nalazili muškarci mogli definirati kao vikinški i po najmanjim dokazima upravo zbog toga što su njihovi životi bili vrlo dinamični te su, kako je već ranije rečeno, bili sahranjeni s brojnim oružjem i ornamentima koji su odavali počast određenom bogu. S druge strane, žene su vodile statične živote, odnosno, brinule su oko kućanstva, odgajale djecu te čekale muškarce da se vrate iz svojih pohoda, stoga je bilo teško odrediti radi li se uistinu o zadnjem počivalištu vikinške žene.

U sagama se pronalaze samo djelomični opisi odjevnih predmeta te iako ih se velik broj spominje, nije definiran točni subjekt koji nosio koju vrstu odjeće niti zašto. Problem se nalazi u tome što je velik broj tkanina oštećen do te mjere da se niti nije moglo razaznati o kojem je spolu riječ, niti koji je odjevni predmet bio u pitanju. No, prema crtežima i zapisima iz Srednjega Vijeka na području Skandinavije moglo se zaključiti kako su sve žene u zemljama sjeverne Europe nosile haljine istoga modela te nakit načinjen po istom principu, a najčešći detalj na njima bili su broševi. Kasnija istraživanja ipak su pokazala kako su takve haljine nosile samo žene visokoga staleža ili one srednjega, ali su dolazile iz dobrostojećih obitelji. Tako u brošuri i muzeja u Oslu stoji: „Žene u vikinškoj eri bile su vrlo konzervativne što se tiče odijevanja te njihovog ukusa za nakit. Najviše su odskakali ovalni broševi koji su prije svega imali praktičnu ulogu pričvršćivanja haljina, a zadržali su se sve do kraja vikinške ere⁴⁵ (Service 1998, 90). U današnjoj edukativnoj literaturi za djecu najčešće je jedini točan

⁴⁵ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

detalj iz prikaza ženske garderobe upravo taj broš. Same ilustracije vrlo su stereotipizirane jer su žensku garderobu prikazale kao raskošnu, slojevitu s puno boja i različitih materijala. Kao što je već spomenuto, vrlo se malo činjenica može arheološki potvrditi, a to daje povoda popularnoj kulturi da svojim stereotipima i vlastitim predodžbama kreira „tipičan“ ženski subjekt iz vikinške ere koji će biti opće prihvaćen u svim krugovima suvremenoga društva. Ova vrsta stereotipa prvi puta se u društvu pojavila u 20. stoljeću te se većinom zadržala i do danas. Stvorena je slika kako su žene u vikinškoj eri bile otmjene i modno osviještene gotovo kao žena u modernom svijetu, što je apsurdno jer proturječi arheološkim i antropološkim istraživanjima. (Service 1998, 90-92.)

3.2.4.ULOGA ŽENA I SLUŠKINJA U VIKINŠKOM SVIJETU

Kada se riječi „Viking“ i „žena“ nađu u neposrednoj blizini, slika koja odmah pada na um populaciji koja konzumira popularnu kulturu jest raskošna ljepotica vrlo oskudno odjevena te razulareni vikinški ratnik koji ju nosi prebačenu preko svoga ramena. Prema mitovima o Vikinzima, žene su se primarno vezale uz otmice, silovanja te dugotrajna i mukotrpa ropstva. Njihova uloga bila je služenje vikinških ratnika na njihovim gozbama te skrušeno držanje ukoliko se od njih to i očekivalo.

Vikinške žene, odnosno pripadnice vikinškoga društva, bile su slobodne i imale su posve drugačiju ulogu u društvu. U brojnim izvorima mogu se pronaći iskazi kako su žene u vikinškom društvu uživale daleko više slobode od ostalih žena diljem Europe u vrijeme Srednjega Vijeka. Ovakva ideja snažne i neovisne žene iz toga razdoblja oblikovala ih je i fizički i psihički gotovo ravnopravnima muškarcima. Stoga su one često definirane kao ratnice koje su se ravnopravno borile s pripadnicima suprotnoga spola, ponekad se razlika između spolova nije niti mogla razaznati. Vikinške žene dijelile su se u dvije skupine, odnosno, obnašale su dvije osnovne funkcije. Gledajući da su Vikinzi označavali cjelokupno društvo u srednjevjekovnoj Skandinaviji, tada bi to značilo da su vikinške žene bile sve žene u tom razdoblju na području sjeverne Europe. Njezina uloga je bila briga o djeci i domaćinstvu dok je vjerno iščekivala povratak muškoga dijela obitelji koji je znao izbivati i po nekoliko mjeseci zbog svojih pohoda. Upravo je takva slika žene u vikinškome društvu bila vrlo dugo prihvaćena i zadržana u modernom svijetu. Ako pak, na riječ „Viking“ gledamo kao na definiciju pljačkaša i barbara koji su kretali u pohode kako bi se obogatili, tada je predodžba vikinške žene posve drugačija. Ona je tada išla uz bok muškim ratnicima te ju je krasio fizički opis zlatne kose i iznimne ljepote. Vrlo često ova dva opisa žena bivaju spojena u jedno, no važno je naglasiti kako prevladava onaj, gdje su žene sluškinje vikinških ratnika. Opisi žena

ratnica teme su brojnih znanstvenih rasprava te se postavlja pitanje koliko se uopće stvarnost može odvojiti od tih moguće, tek pukih mitova i legendi. No, prema antropološkim istraživanjima, vojni put i pohodi bili su otvorena opcija i u životu žena u vikinškome društvu. Stoga ne čudi činjenica kako su upravo ženski motivi poput Valkira predstavljali sliku ratničkoga društva na Sjeveru. Pretpostavke kako su i žene mogle biti ratnice ukoliko to žele i dalje nije posve razriješena, no brojna istraživanja i pravci u umjetnosti će potvrditi tu teoriju (Service 1998, 92-94).

3.2.5. VIKINŠKE KACIGE

Vikinške kacige su danas najveća i najčešća kontroverza koju su ljudi prihvatili. Vikinzi su u popularnoj kulturi označeni krilatom ili pak kacigom s rogovima, a to se posve kosi znanstvenim dokazima te se na taj način ovaj stereotip posve odvojio od znanstvenih krugova. Ipak, takva kaciga nije samo rezultat fikcije jer su slične kacige uistinu i pronađeno, no datiraju iz vremena prije početka vikinške ere. „Jedan takav primjerak ove slavne kacige pronađen je kod rijeke Temze te datira oko 1. stoljeća prije Krista. Imala je ponekih sličnosti s ovom fiktivnom kacigom koja se danas veže uz Vikinge. Bila je posve željezna, a takvi su bili i rogovi te su bili ravni, a ne zakrivljeni. Druge kacige datiraju još iz Brončanoga doba te su rogovi bili uistinu zakrivljeni, no također su bili načinjeni od metala, a ne od životinjskog materijala kao što bi, sudeći po svemu, trebala biti ova znamenita vikinška kaciga“⁴⁶ (Service 1998, 111).

Poneki znanstvenici iznosili su hipoteze kako je zapravo bila riječ o kacigama koje su nosili svećenici iz toga razdoblja te da su to bili rogovi od bika, a na taj način su u svojim ritualima htjeli prizvati plodnost te snagu bika u budućim borbama i ratovima. Sudeći prema mišljenju znanstvenika takve kacige bile bi vrlo nepraktične, a vrlo vjerojatno i pogubne za same Vikinge kada bi s njima uistinu išli u ratne pohode. Naime, ideja o kacigama s rogovima vrlo lako je mogla proizaći iz umjetnosti koja datira iz vikinškoga razdoblja, oslikana je na brojnim tekstilnim materijalima ili pak urezana u drvo. Velik broj takvih crteža pronađeni su u Švedskoj te prikazuju nekakav ritualni ples u kojem muškarci nose maske s rogovima. Maske su vrlo često cijele bile od životinjskih lubanja na koje su nadodani rogovi. Iako su takvi slikovni prikazi ljudi s maskama pronađeni diljem čitave Europe, a datiraju ili prije ili za vrijeme vikinške ere. Unatoč svemu i dalje je vrlo teško odgonetnuti kako je nastala ova slika o Vikinzima i njihovim kacigama. Smatra se da ona datira iz vremena nakon vikinške ere.

⁴⁶Vlasitit prijevod s engleskoga jezika.

Također se postavlja pitanje, postoji li mogućnost da je takva slika nastala za vrijeme njihovih pohoda na britansku obalu te su, kako je već poznato, njihove prvotne mete ustvari bili kršćanski samostani gdje su ih fratri zasigurno zbog njihova poganstva prozivali utjelovljenjima zla i sotone. Stoga postoji mogućnost da su se prema njihovim svjedočanstvima u tadašnjem društvu razvijale takve slike i predodžbe koje su se zadržale sve do danas. Bili Vikinzi heroji ili pak utjelovljenje zla, dugi vremenski niz bili su prepoznati upravo po toj kacigi s rogovima (Service 1998, 110-114).

3.3.SLIKA O VIKINZIMA KAO BARBARIMA

Jedna od slika u suvremenom društvu na koju se često može naići jest upravo ta kako su Vikinzi prije svega bili samo barbari lišeni bilo kakvih emocija ili morala. Ovakvu negativnu sliku o njima stvarali su uglavnom zapisi svećenika i fratara iz kršćanskih samostana na obalama današnje Velike Britanije. „ U čitavoj povijesti nisu postojali ljudi, uključujući Gote, Vandale i Hune, koji su bili zastrašujući poput Vikinga. Ovi pomorski pljačkaši bili su namjerno najbrutalniji, najpohlepniji i najokrutniji narod u povijesti pohoda na britanske obale“⁴⁷(Service 1998, 124). Brojni su ovakvi zapisi iz kršćanskih samostana za koje se smatra kako su pridonijeli, ako ne i potaknuli, razvoj negativne slike o Vikinzima. Riječ „barbar“ može se definirati na više načina, od toga da je netko stranac u određenoj zemlji, do toga da je netko potpuno neciviliziran, odnosno da ga se definira kao divljaka koji nije upoznat s određenom kulturom i civilizacijom u kojoj živi većina. Barbarima su se nerijetko nazivali oni pojedinci koji „prijete“ određenoj kulturi ili religiji.

Vjerojatno najpoznatiji epitet u opisivanju Vikinga bio je „bijesni“. Smatra se kako je do toga došlo što su brojni kršćani, prema legendi, uzvikivali:“ Sačuvaj nas Bože bijesa Sjevernjaka!“ Iako će brojni znanstvenici i povjesničari koji proučavaju Vikinge i sve vezano za njih vjerojatno negirati ovakve izjave, u popularnoj kulturi i široj javnosti ovakav opis Vikinga će i dalje biti prva asocijacija (Service 1998, 130-138). Tako će upravo ta slavna rečenica biti savršen uvod u brojna fikcionalna i ne fikcionalna djela ili filmove za odrasle te u ilustracijama i poučnoj literaturi za djecu. Uz „vikiški bijes“ te kacigu s rogovima, javnosti su prva asocijacija na Vikinge u najčešćem slučaju njihovi pohodi i pljačke. Dakako, postoje djela koja ih ne žele nužno prikazati samo u negativnom obliku, no svejedno ne izostavljaju njihove pljačke i silovanja jer je to jednostavno ono što oni jesu. Dakle, ako bolje proučimo situaciju te način na koji javnost, odnosno publika koja konzumira popularnu kulturu, uopće i

⁴⁷ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika – jedan od zapisa koji su pronađeni u samostanu u Velikoj Britaniji.

gleda na Vikinge, možemo zaključiti kako se spomenuta kultura itekako zalaže za to da im se dane oznake trajno „prišiju“ te da ih se, nebitno gledajući pozitivno ili negativno, prije svega shvati kao pljačkaše i barbare. Čini se kako se danas vrlo lako i brzopleto barata frazom: „takvi su kakvi jesu“, a ne promišljajući o bitnim povijesnim pretpostavkama te ostalim relevantnim istraživanjima.

Okrutnost ih je također mogla okarakterizirati kao barbare te je ona smatrana dijelom njihove prirode, odnosno karaktera. Brojni su književnici koji su ih u svojim djelima predstavili na pozitivan način ističući njihovu herojsku stranu i hrabrost, no većinom su svi okrutnost istaknuli kao dio njihove svakodnevnice koja nije zaobilazila nikoga niti po dobi niti po spolu. Njihove metode mučenja i danas se smatraju jednim od posebnijih i vrlo autentičnih. Metoda mučenja koja svakako zauzima prvo mjesto u okrutnosti i bezobzirnosti jest takozvani „Krvavi orao“. „Za one koji vjeruju u autentičnost ove metode, postoje brojni različiti načini izvođenja, no dvije su, dakako, najraširenije u javnosti. U prvoj verziji, lik orla se urezuje u žrtvina leđa, dok se u drugoj, nešto morbidnijoj, žrtvi se prvo vade rebra, a zatim pluća koja se potom smještaju na ramena te na taj način tvore oblik orlovih krila“⁴⁸(Service 1998, 142).

Neki pojedinci će ipak dovesti u pitanje postojanost ove metode mučenja argumentirajući svoje stavove time da ta ideja potječe iz 12. stoljeća kada su na vrhuncu bili staro nordijski stihovi i sage te da su ih znanstvenici i ostali u 18. i 19. stoljeću posve pogrešno interpretirali. Postoji mogućnost kako je došlo do pogrešaka u prijevodu te da se pod tom metodom mučenja ustvari mislilo na metaforu koja je trebala označavati pobjedu nad neprijateljima. Sage koje su pridonijeli popularnosti ove metode govore o Ivaru „bez kostiju“⁴⁹ koji na taj okrutan način ubio kralja Aellu od Northumbrije⁵⁰ kako bi osvetio svoga oca RagnaraLothbroka. Tako su se javile spekulacije kako je ova vrsta pogubljenja striktno povezana sa ciljem da sin osveti oca, dok s druge strane, postoji mogućnost kako su se žrtve ubijene ovom metodom pridonosile Odinu. Bilo kako bilo, ovakva metoda mučenja i kao izvor mašte i krive interpretacije stihova i saga i dalje drži mjesto na vrhu ljestvice po svojoj brutalnosti i hladnokrvnosti. Nije posve teško razumjeti zašto je toliko popularna u knjigama i filmovima te zašto na neki čudan, gotovo uvrnut način izaziva divljenje i kod umjetnika, ali i kod onoga koji konzumira proizvod (Service 1998, 142-144).

⁴⁸ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

⁴⁹ Poznat i po nazivu Ivar Ragnarsson- nadimak „bez kostiju“ dobio zbog genetske bolesti krhkih kostiju od koje pati još od samog rođenja.

⁵⁰ Jedna od tri pokrajine u srednjovjekovnoj Engleskoj

4.SERIJA „VIKINZI“ : KADA SE ISPREPLETU POVIJEST I MIT

„Zadnjih nekoliko godina, zapadnjačke televizijske postaje poput BBC-a ili HBO-a počele su s prikazivanjem nekoliko serija s povijesnom tematikom te na taj način privukle pozornost velikog dijela javnosti. Neki od naslova su: *Združena braća*, *Rim*, *Tudori* te *Borgije*. Likovi iz serija te povijesni događaji i mjesta nerijetko uistinu prate stvarni povijesni tok određene priče koju tumači serija“⁵¹(Puchalska 2015, 90). Takve produkcije zahtijevaju znatne količine financijskih prihoda, ali se ulažu i veliki naponi te trud u iščitavanju povijesnih činjenica. Ponekad se promjena s povijesne realnosti na fikciju događa gotovo neprimjetno te se na neki način „iskorištava“ neznanje gledatelja. Vrlo malen broj publike će pojedine činjenice prikazane u seriji uistinu i ići istražiti. Dakako, važno je naglasiti kako ovakvi televizijski programi odmah stavljaju naglasak na to kako nije striktno riječ samo o povijesnoj zbilji, ponekad možda bez te fikcije niti ne bi uspjeli privući toliki broj gledatelja.

„3. ožujka 2013. godine *American History Channel* emitirao je prvu epizodu povijesne drame pod slovom *Vikinzi*. Premijera ove serije bila je izniman događaj koji je potaknuo dodatni interes za vikinšku povijest, osobito u zadanoj javnosti“⁵²(Puchalska 2015, 90). Serija i danas privlači veliku pozornost, a trenutno se očekuje njezina peta sezona koja je ujedno i posljednja. Primila je brojne pohvale i od kritičara, ali i od samih gledatelja. Proizvod irsko-kanadske produkcije te režija Michaela Hirsta snimanja odvodi pretežito na obalu Irske, no poneki kadrovi snimani su i na obalama Zapadne Norveške. Ovo svakako nije prvi put kako su *Vikinzi* uprizoreni u svrhu popularne kulture, njihova prva pojavljivanja događaju se već u 18. stoljeću u literaturi, ali osobito u operama koje su pokrenule stereotipni prikaz Vikinga kakvog imamo i danas u društvu. Kasnije, osobito u ovom stoljeću, rapidno se počinju snimati filmovi i serije na ovu tematiku, ali i nastaju brojne video igre, te stripovi pa čak i glazbeni žanrovi. Stoga se postavlja pitanje: zašto ova serija ima toliku pozornost i značaj na sebi? Vjerojatno velik broj publike smatra kako je serija u produkciji *History Channela* da im to pruža sigurnost kako je riječ o povijesnim relevantnim činjenicama. Producenti ove serije prije samog emitiranja uz pomoć brojnih znanstvenika i muzeja u javnost su puštali kraće dokumentarne činjenice koje su govorile o vikinškim brodovima, položaju žena u društvu te primjerice njihovoj religiji. Stoga, publika je ovakav pristup shvatila kao nešto više od same zabave i razonode kakvu su im do tada osiguravali brojni drugi medijski sadržaji na ovu temu. Tako se čini kako serija usitnu iznosi činjenice o srednjovjekovnoj Skandinaviji, ali i ostatku Europe, no ipak upliće i dozu fikcije za koju su producenti smatrali kako će biti vrlo dobro

⁵¹ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

⁵² Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

prihvaćena u svim dobnim i spolnim krugovima njihove publike. Kao što se prema radnji serije moglo i zaključiti, ona se temelji na sagama o Ragnarar Lothbroku koji je ujedno i glavni lik. Povjesničari će se vrlo često prepuštati u diskusije oko njegove upitne povijesne točnosti. Njegovo ime spominje se u brojnim zapisima, može ga se pronaći i u saksonske spisima gdje se spominje kao danski kralj, no kako je riječ o vrlo kasnim zapisima u sagama i stihovima postavlja se pitanje je li on uistinu i bio povijesna ličnost. Prema tome, imao je trojicu sinova Ivara „Bez kostiju“, Halfdana te Ubbea koji su bili predvodnici velike vojske u pohodima na britansku obalu. „Iako su njegovi (Ragnarovi) sinovi uistinu i bili povijesne figure to nikako ne dokazuje činjenicu da je on uistinu postojao. Čini se kako je on ustvari samo mješavina postojećih ličnosti ili pak literarni imaginarni lik“⁵³(Puchalska 2015, 94). Naime, redatelj ga je izabrao kao glavnoga lika iz razloga što je vrlo dinamičan i zanimljiv spoj karakteristika te od početka iskazuje veliki interes za slavom i avanturama. Tvoritelji serije su naglasili kako lik mora biti zanimljiv, a ne nužno moralan kako to nalaže suvremeno doba. Iako nije dokazano je li postojao kao stvaran povijesni lik, brojni zapisi u sagama pobuđuju „crva“ sumnje da jest.

Lagertha, primjerice, jest posve izmišljen lik u seriji. No, vrlo je važna jer predstavlja snažnu i neovisnu ženu ratnicu u vikinškim krugovima. Ta tema je i danas označena brojnim pitanjima jer se nikada posve nije moglo utvrditi jesu li žene u tom razdoblju uistinu i bile ratnice. Iako i dalje postoje sumnje na tom polju, pomnija arheološka istraživanja pokazala su kako su u nekolicini grobova uz ljudske kosture pronašli sjekire, dok su u nekim grobovima koji su bili okruženi oružjem smatrali kako je riječ o muškarcima, no bile su to žene. No, ne možemo uistinu biti sigurni jesu li to oružje koristili za ratne sukobe. Kako je već ranije kroz rad spomenuto da su žene u srednjovjekovnoj Skandinaviji uistinu imale više prava od svojih suvremenica diljem ostatka Europe, Lagertha je tu iz tog razloga kako bi gledateljima bilo lakše predočiti tu razliku. Ona je, dakle, Ragnarova prva zakonita žena te u seriji ona zahtijeva razvod braka što joj je prema njezinim osnovnim pravima i omogućemo. Stoga je vrlo dobra odluka iskoristiti karakteristike ovakvoga lika u seriji te time na neki način staviti pod upitnik brojne društvene norme koje se u današnje vrijeme odnose na žene te koliko su Vikinzi uistinu bili „ispred svoga vremena“.

U prvoj sezoni prikazana je rekonstrukcija napada na samostan u Lindisfarneu, što je u povijesti poznato i kao događaj od kojeg se datira vikinška era. Serija ovaj događaj prikazuje

⁵³ Vlastiti prijevod s engleskoga jezika.

ujedno i kao vikinško otkriće britanske obale što u biti nije točno jer su prema povijesnim zapisima Vikinzi već bili upoznati s Engleskom jer su u početku s njom samo trgovali. Pretpostavlja se kako su naknadno shvatili da se u kršćanskim crkvama i samostanima krije pravo bogatstvo te su se odlučili na lakši pristup zaradi. Ako se pomnije proučava mogu se uvidjeti greške vezane uz vremensko razdoblje. Radnja serije smještena je u 8. stoljeću te tada rusko carstvo još nije postojalo, no više puta likovi u seriji spominju Rusiju kakva je nastala tek u 13. stoljeću. Sličan problem se događa kada narod tadašnje Britanije uzvikuje: „Bože čuvaj Englesku“, iako je taj uzvik nastao tek stoljećima kasnije te u tom periodu Engleska kao što je ona danas niti nije postojala, takvu Englesku ujedinio će tek kralj Alfred (Puchalska 2015, 98).

Vikinzi su prije svega poznati kao ratnici, a cilj ovog serijala bio je da se to osobito i naglasi. Problem nastaje kada serija javnosti prikazuje širok spektar arsenala kojim su raspolagali Ragnar i njegova vojska, no činjenica je kako su u tom povijesnom razdoblju samo imućniji pripadnici vikinškoga društva mogli imati svoje vlastito oružje. Iako je opće poznato kako su raspolagali željeznim kovinama te da su izrađivali brojne predmete od tih materijala, istraživanja nalažu kako je vjerojatnije da su ipak imali kožne uniforme i zaštitu, a ne željeznu.

Iako se na temelju ovakvih kritičkih promišljanja i isticanja pogrešnih činjenica može zaključiti kako u seriji ništa u potpunosti nije točno, stvari su ipak nešto drugačije. Serija je vrlo zorno i precizno opisala običaje te izgled njihovih tetovaža, jednako kao što su vrlo vjerno pokazali način na koji su Vikinzi naglašavali oči šminkom. Slijedeći povijesne dokaze temeljito su opisali i njihovu ceremoniju vjenčanja, jednako kao i njihovu mitologiju te potragu za slavom i bogatstvom. Čini se kako su producenti i redatelji⁵⁴ ove serije pokušali iznijeti činjenice o Vikinzima na što točniji, ali i zanimljivi način te publika mora biti svjesna činjenice kako nije riječ o dokumentarnoj emisiji već zabavnom sadržaju. Nedvojbeno je kako će upravo ova serija otvoriti nove poglede na Vikinge te njihov način života, možda se na ovaj način postepeno uspiju suzbiti i brojni, pomalo smiješni stereotipi koji su već duže vremena prihvaćeni od strane javnosti

⁵⁴ Glavni režiser je Michael Hirst. Važniji redatelji: Ken Girotti, Ciaran Donnelly, Jeff Woolnough (<https://www.imdb.com/>).

ZAKLJUČAK

Nikada neće biti posve jasna ova svojevrsna zaludenost Vikinzima, njihovom kulturom te religijom. No, ona će se zasigurno zadržati i u nadolazećim generacijama, s nadom kako će se do tada u potpunosti pokušati iskorijeniti mitovi i stereotipi koji su i dalje na alarmantnoj razini osobito u popularnoj kulturi te različitim medijima koji su dostupni velikom dijelu populacije suvremenoga društva. U ovom radu mogli smo se upoznati s brojnim predodžbama o Vikinzima, počevši od one koja je napoznatija, to jest, kako su bili gladni pobjede i slave te da su se zbog svojih sebičnih namjera pretvorili u krvožedne, hladnokrvne ubojice i pljačkaše. Gledajući na drugu krajnost, za pojedince su oni heroji te hrabri pomorci koji su se prvi odvažili na bitne korake glede istraživanja nepoznatih dijelova svijeta, u ovom slučaju govorimo o Islandu i Grenlandu čiji stanovnici i dalje tvrde kako su oni jedini zakonski potomci Vikinga. Vikinzi nam tako postaju idealan materijal za imagološka istraživanja zbog svoje „vječne“ uloge „drugoga“ kada govorimo o heteropredodžbama. Kako je Guyard na samim počecima razvoja imagologije kao znanstvene grane već naglasio da književnost kao medij može imati i osobito remetilačku ulogu kod stvaranja slike o svom ili pak tuđem narodu/kulturi. Upravo se to dogodilo u slučaju Vikinga gdje se zahvaljujući krivoj interpretaciji vikinških saga i spjevova javljaju brojni stereotipi i iskrivljene slike (mirage), te slike odrazile su se i na druge medije (film, glazba i slično) te na taj način i u popularnoj kulturi tvore duboko ukorijenjene stereotipe koje konzumira masovna publika.

Njihova mitologija te običaji i vjerovanja vrlo su jedinstveni i neobični ako ih usporedimo s ostatkom Europe te upravo iz toga razloga postaju bogat materijal za brojne filmove, serije, video igrice te brojnu drugu vrstu medija, uključujući i literaturu koja je uz znanstvenu nerijetko i fikcija. Brojni su u kacigi „s rogovima“ pronašli inspiraciju za stvaranje logotipa koji će zbog svoje snažne poruke izazvati veliku popularnost na tržištu. Danas je svakako najpoznatija serija „Vikinzi“ koju emitira *History Channel*, a koja je dodatno zaiskrila publiku na području interesa za ovaj narod i povijesno razdoblje. Svakako je važno naglasiti kako je ova serija otvorila novi pravac u shvaćanju Vikinga upravo iz razloga što je ona prvi važniji pokušaj izbacivanja stereotipa te neutemeljenih povijesnih zapisa.

Bilo kako bilo, Vikinzima te stanovnicima srednjovjekovne Skandinavije mora se odati važno priznanje za brojne stvari koje su učinili, a odrazile su se kao pozitivne i na današnje vrijeme. Primjerice, prvi demokratski sustav koji je sklopljen upravo na Islandu te su po uzoru na to političko uređenje nastale brojne druge države u Europi. Moramo im i „zahvaliti“ za brojna otkrića kao što su ono Sjeverne Amerike te Irske i Škotske. No, prije svega najvažnije

priznanje zaslužuju dobiti što su na temelju svoga imidža uspjeli zaživjeti već gotovo tisućljeće te im se pridaje važnost i pozornost kakva se ne pridodaje više niti jednom narodu iz suvremene ili starije povijesti.

LITERATURA

Allan, Tony. 2001. Vikinzi: Velike civilizacije – život, mit i umjetnost. Zagreb: 24sata

Blažina, Boris. 2010. Uvod u imagologiju. Radovi zavoda za hrvatsku povijest br. 42: 474-479

Brown, Dale. 2004. Vikings: raiders from the North. London: Time Life

Calderon, Gomez; Jose, Maria. 2007. Romancing the Dark Ages: The Viking Heroic Sentimental Narrative. Boletín Millares Carlo br.26: 287-297

Clements, Jonathan. 2008. A brief history of the Vikings: the last pagans or the first modern Europeans? Philadelphia: Running Press

Dukić, Davor. 2009. Kako vidimo strane zemlje. Uvod u imagologiju. Zagreb: Srednja Europa

Fitzhugh, William; Elisabeth Ward. 2000. Vikings: the North Atlantic saga. Washington; London: Smithsonian Institution Press; National museum of natural history

Goldstein, Ivo. 2006. Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku. Zagreb: Novi Liber

Hofstra, Tette. 2003. Changing views on Vikings. Tijd Schrift voor Skandinavistiek vol. 24: 2

Lovrić, Maja. 2013. Uloga žene u vikinškom društvu – diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet

McPhaul, Shirley. 2016. Vikings and Gods in Fictional Worlds: Remediation of the Viking Age in Narrative-Driven Video Games. Viking and Medieval Norse Studies

Page, R.I. 2003. Chronicles of the Vikings: records, memorials and myths. London: British museum press

Puchalska, Joanna Katarzyna. 2015. *Vikings* Television Series: When History and Myth Intermingle. The Polish Journal of the Arts and Culture nr.15: 89-105

Service, Alexandra. 1998. *Popular Vikings: Construction of Viking identity in Twentieth Century Britain*. York: Centre for Medieval Studies; University of York

Ward, Elisabeth. 2001. *Viking Pop Culture on Display: The Case of the Horned Helmets*. Material Culture Review; National Museum of Natural History

Whitehead, Gudrun. 2013. *Vikings, the Barbaric heroes: Exploring the Viking Image in Museums in Iceland and England and its Impact on Identity*. Leicester: School of Museum studies; University of Leicester.

Internetski izvori

Leksikografski zavod Miroslav Krleža; Hrvatska enciklopedija. Pojam: Vikinška era – <http://www.lzmk.hr/> (14.6.2018.)

Encyclopedia Britannica. Pojam: Adam Bremen; Viking metal - <https://www.britannica.com/> (15.6.2018.)

Internet Movie Database. Pojam: *Vikings* - <https://www.imdb.com/> (15.6.2018.)